

Sad greha

Pridobljeno iz Wikivira, dne 06/23/18

Sad greha: Drama v štirih dejanjih
Engelbert Gangl

Trenutno ureja Anja Miklavčič.

Spisano: 1901. Tiskala in založila Goriška Tiskarna A. Gabršček

Viri: [dLib](#)

Dovoljenje: © Besedilo še ni v javni lasti, a je dostopno na portalu [Digitalne knjižnice Slovenije](#) (dLib.si)

Stopnja obdelave: V tem besedilu je še veliko napak in ga je potrebno pregledati ali pa še ni v celoti prepisano.

Izvozi v formatu:

[epub](#)

[mobi](#)

[pdf](#)

[rtf](#)

[txt](#)

loejim slaršem » . t) Kdaj solčni luči zemlja vse poplača, kar nje je moč j i naklonila v dar? Ob nji se pomladi, ob nji se vrača venečim rožam vonj, mladost in čar. Kar prst rodi, to k solncu se obrača, kot bilo žrtev bi željan oltar... Na morju ladja je valov igrača, a vstane solnce, in zbeži v i h a r . . . Vi moj ste dan ! . . . Kar je srce rodilo dobrote, plemenitosti in sanj, to se iz vas je v dušo mi prelilo. Kar je obsenčilo me zlih dejanj, še te ljubezni solnce je zlatilo: »O, saj je n a š ! Ljubeče glejva nanj!.. • • Sad greha

Osebe. Gospa TAŠEVA PAVLINA, njena hči Župnik BREOAR FRANC BREOAR, jurist Profesor PAVEL KLEMENČIČ KATARINA, njegova mati ANA, njena hči TONE MUREN, njen mož ANKA, nji ju hči Profesor JOŽEF CELINA ZDRAVNIK Stari PRIMOŽ Dekla MINA SOSEDA Nekaj starili ženic. Dejanje se vrši v nekem letovišču koncem julija in v avgustu v sedanjih dneh.

PRVO DCJANje

Vrt. V ozadju ograja, gosto zarastena z visokimi cipresami. Preko njih se vidi jasno poletno nebo, ki se bodi nad vaško cerkvijo. V ospredju na levo vrtna lopa, obrastena z divjo trto. Tik nje klop. Xa levo košata jablana, na nji ptičje gnezdo, pod njo klop. Med lopo in jablano je s peskom posut prostor, kamor drže dve poti: ena iz ozadja na desni, druga z leve strani. Poti se združujeta v ozadju tik meje. Tuintam raste kak cvetični grm. Popoldne... Solnce sveti jasno in vroče. Hladna (kmetiški človek, star šestdeset let. docela obrit. Golorok je in s eipelami na bosih nogah. Na glavi ima širok slamnik. Pride z desne strani in poravnava z grabljami pesek po poti. Ko se prikaže na oder. bije ura. On se ustavi, dene desno roko za desno uho in šteje polglasno.) E n a . . . d v e . . . t r i . . . š t i r i . . . Haha! Š t i r i . . . (Grabi dalje.) Dam, dam, d a m ! . . . Š t i r i ! . . . Južinat bodo p r i š l i . . . Dam, dam, dam! - (V tem pride do jablane in se zadene, ker je obrnjen od nje. v klop. da glnsno zampoče. Mladi ptički glasno sprhečejo v gnezdu in začno čivkati. l'iimož pogleda kvišku in poravnava klop. ki se je premaknila.i Hej, te, te, te!... Čiv, čiv, č i v ! . . .

Ali še niste izleteli, kričači? (Grabi dalje.) Hej, dam, dani, d a m i . . . Rolje toplo gnezdo kot mrzla , o l senca pada na obe klopi. Levo in desno od režiserja. P r i m o ž — 16 — h i š a . . . Kot naša tu-le!... Dam, dam, dam... (Grabi dalje in odhaja proti levi.) Ž u p n i k B r e g a r (pride v tem z desne. Star je petdeset let. Visok, močan mož, dobrega, rdečega lica. Oblečen je črno. Lasje mu prehajajo na sivo. Večkrat potrese z odkrito glavo. Pozna se mu, da je nervozen. Roke ima sklenjene na hrbtu. V levi ima brevir. Ko pride na prizorišče, se ozira okrog in proti nebu, končno sede na klop pod jablano, se poravna, odpre brevir in se prekriža.) In nomine... (Nekaj časa moli, glasno mrmraje. Na desni nekaj zašumi. Bregar se nehote ozre tja in spet mrmra naprej.) G o s p a T a š e v a (pride z desne. Šteje štirideset let, a človek bi sodil, da jih ima petdeset. Oblečena je v temnopisano ohlapno doniato obleko. Lase, ki so tuintam že posiveli, ima visoko počesane in nekoliko površno spete. Obraz ji je truden, bled. Pod očmi, ki ji gledajo živo in nemirno, ima črne proge. Hodi pokonci, samosvestno. Večkrat prestane v govoru in se prime za levo stran prsi. Na nji ni nič plemenitega. Izraz govora je oster. Vse vedenje kaže, da je mnogo in viharno živela. Sede na klop tik lope.) Ah, človek bi umrl! (Ker se župnik Bregar nič ne oglasi, reče še enkrat s poudarkom.) Človek bi umrl! B r e g a r . Ko bi ne bilo tako težko umreti! (Moli dalje.) T a š e v a . , To je strašno! (Prime se za srce.) Rajša težko umrem kakor še težje živim! — 17 — B r e g a r . Ne p r e g r e š i se zoper Gospoda, stvarnika svojega! (Moli dalje.) T a š e v a . Samo pridiguješ! B r e g a r . Ne, sestra Pavlina! To stoji tu notri — ravnokar sem bral. (Zapre knjigo in jo spravi v notranji žep.) T a š e v a . A h ! B r e g a r . Mi smo bolni ljudje, sestra Pavlina! T a š e v a . Jaz že! B r e g a r . I n jaz tudi, sicer bi ne prišel semkaj, iskat zdravja. T a š e v a . Ne mislim take bolezni, zunanje, telesne bolezni. B r e g a r . Vem, kaj m i s l i š . . . T a š e v a . Jaz sem bolna v vsem svojem notranjem življenju. B r e g a r . Pojdi k izpovedi! T a š e v a . Jaz nisem k r i v a ! 2 — 18 — B r e g a r . K izpovedi pojdi, Pavlina, da se ti olajša vest! T a š e v a . (Vstane.) A l i jaz — jaz, da, jaz mati... B r e g a r . (Tudi vstane.) Mati, mati, mati! T a š e v a . Ti me d r a ž i š ! B r e g a r . Ne dražim te! Ponovil sem samo besedo, k i si jo sama izgovorila. T a š e v a . A s kakim poudarkom! B r e g a r . S takim, kakršnega zasluži. T a š e v a . Ničesar si ne daš dopovedati. B r e g a r . To ni res. T a š e v a . Res je! B r e g a r . Če pa vem, da n i ! Saj te vendar razumem, saj vendar verjamem, kar si mi že tolikokrat pripovedovala

ti ne maraš hčere, in hči ne mara tebe!

T a š e v a . Pa kaj morem jaz zato? — 19 — B r e g a r . A l i ni tvoja hči ? T a š e v a . Da, moja hči je! To se r e č e : jaz sem jo p o v i l a . . . A oče j i je bil on — B r e g a r . No, tvoj mož! T a š e v a . Ta strašni človek. B r e g a r . Tvoj mož — no, kaj hočemo! T a š e v a . O, ne spominjaj me nanj! Ne spominjaj me tega človeka! B r e g a r . Pa zakaj si ga vzela ? A l i ti nisem govoril tedaj: Pavlina, premisli prej, preden stopiš z njim v zakon! A l i ti nisem pravil tako ? T a š e v a . Res! B r e g a r . Pa ti si premislila — seveda! T a š e v a . A l i mi je bilo kaj drugega storiti? Imela sem takrat že otroka, starega dve leti. A on je silil vame, ta nasilni človek ! In, in . . . B r e g a r . No, da! Moja sestra je bila krepostna!

— 20 — T a š e v a. In vzela sem ga, da bi še drugi otrok ne bil brez o č e t a . . . O, strašno, s t r a š n o! B r e g a r . Da, da! Krepost je šla v Ameriko. T a š e v a. Kako mi je bil ta človek ostuden! To sem začutila šele pozneje ! Žena mu je umirala, a on je objemal mene v kuhinji, kjer sem grela zanjo mleko ! »Pridi, pridi, Ivan!« ga je klicala s postelje. On pa je grešil z mano — ta strašni človek! B r e g a r . To so ljudje! Živali bi ne mogle biti take! T a š e v a. I n jaz sem bila mlada. Nekaj nenasitnega mi je plavalo po žilah, nekaj brezčutnega je ležalo v m e n i ! . . . Bila sem igrača v njegovih rokah... B r e g a r . In takrat si bila zaljubljena — ne ? Saj pravite tako? — T a š e v a. V njega — nezvestnika ! V očeta svojega sina! Pustil me je na cesti kot vejo, ki jo vihar vrže z drevesa. Bogato se je oženil — jaz šivilja sem ostala sama z otrokom. A l i tisočkrat sem hotela k njemu in k njegovi ženi, pa sem ga ljubila, pa sem ga tako blazno ljubila! A otroka si se usmilil ti, Martin. — 21 — B r e g a r . Da, dober fant, dober fant! T a š e v a. Zanesla me je nesreča v ono hišo. In potem, potem... saj veš, v e š . . . Žena mu je umrla, in tri mesece pred porodom moje hčere si prišel ti in si me zvezal z njim! Ali tega ti nikdar ne odpustim! B r e g a r . Meni že smeš, a sebi ne! T a š e v a. I n če se spomnim prvega večera, ko sva bila po poroki sama, takrat mi zalije dušo gnus! »Sedaj imam deklo, d e k l o ! . . . « Fej, fej! B r e g a r . To so ljudje, ljudje! T a š e v a. In živel je, živel, o moj mož je živel! A jaz sem dojila doma hčer, a ljubila je nisem, nisem mogla ljubiti nje, ki me je vezala nanj, na njegovo hišo! Zadušila bi j o . . . B r e g a r . Moj Bog, to so grešne besede! T a š e v a (izmučena, sede.) In dohajal je domov pozno ponoči, vinjen in nenasiten! In dohajali so z njim p r i j a t e l j i . . . (Z desnico si zakrije oči.) Prijatelji so dohajali... Ti si, Martin, duhovnik, in jaz se ti izpovedujem . . . Dohajali so prijatelji in so popivali pri nas doma do jutra. On me je pa objemal, in vino mu je dišalo iz u s t . . . Najprej jih je prihajalo več, potem pa samo eden, neki doktor medicine. Doktor medicine — lep in mlad — je napravil tako, da je prihajal sam z mojim možem domov, in tudi sicer v e č k r a t . . . Večkrat, p r e v e č k r a t . . . In jaz sem imela sina in hčer in doktorja!... Jaz bi umrla! — B r e g a r . O, Deus! T a š e v a. Hči je jokala v zibeli in bila mi je napoti! S silo rojena — s silo vzgojena! In jaz sem sovražila oba — moža in h č e r! B r e g a r . O, Deus, o, Deus! T a š e v a . In ko mi je umrl mož, ko ga je umorilo življenje, sem to dvojno sovraštvo osredotočila na hčer. To je res: vzrasla je brez materine ljubezni! — (Molk.) Kaj mi je ostalo? Nekaj malo denarja, hiša v mestu in ta vila. Denar in hiša sta šla v teku l e t . . . ostala je samo ta razpadajoča vila: zadnji denar za to (pokaže sebe) prodano blago! — In kaj bo potem ? . . . Danes sem prilepila na vrtna vrata listek, da imam dve sobi prazni za tujce... Tako daleč smo prišli! Oni doktor medicine je skrbel, da so šli moji denarji. Starala sem se, in samo denar je imel še veljavo! A bilo gaje vedno manj, in moj prijatelj me je ostavil, in prišla so težka leta! — 23 - B r e g a r . Zdaj je vrsta na hčeri. T a š e v a. Kakšna vrsta? B r e g a r . No, da skrbi za mater. Saj se je vendar kaj poštenega naučila v zavodu. T a š e v a. Moja hči me ne bo redila, mene ne, mene že ne! Rajša umrjem zdaj-le, pri tej priči! B r e g a r . A kdo te bo ? T a š e v a. Umrla bom! B r e g a r . To so besede! — A če govorimo pametno, ti povem, da te bom jaz. Silno težko, a bom te. Ne boš mi umrla kot gobovec na gnoju... T a š e v a . Jaz nečem milosti, jaz bom umrla ! B r e g a r . To so zgolj besede, sem rekel! Tvoj sin, moj nečak, me je stal lepih

denarcev in me še bo — a ne misli, da ti hočem kaj očitati — pa zate bo še tudi kaj, dokler me Bog poživi. T a š e v a. In še v spanju, (pomišlja) še v spanju mi ne da miru moja hči. — 24 — B r e g a r . No? T a š e v a. Po obedu sem kot po navadi zadremala — to se je zgodilo n. pr. danes — in prišla je k meni Pavlina in mi je rekla: »Mama, jaz grem od Vas. Tja grem, kjer mi bo lepše. In ravno sedaj grem, ko u m i r a t e . . . « In res! Rada bi izpregovorila, a jezik mi je bil težak kot iz svinca, in ni bilo besede iz mojih ust. B r e g a r . Sanje so sanje. T a š e v a . In govorila je dalje: »In tega ste krivi V i , mama! Ravnali ste z menoj kot s pritepenko... In Bog je dal, da sedaj umirate, in jaz Vas o s t a v l j a m . . . « In zbežala je, jaz pa se nisem mogla geniti s sedeža. Telo mi je bilo trdo kot izklesano iz kamena, in tema, gosta in neprodorna, se je spuščala name... B r e g a r . Sanje so sanje, sestra Pavlina! T a š e v a. O, ko bi res umrla! B r e g a r . S sovraštvom v srcu ? . . . Pojdi k izpovedi! Druge besede nisi vredna danes! (Hoče iti. Ustavi se.) Pavlina! Človek je predmet zunanjih in notranjih izkušenj. A nekaj mu leži tudi v krvi, nekaj, kar ustvarja njegovo individualnost. Duhovnik sem in vedno sem bil zvest svojemu svetemu stanu. Imel sem dovolj prilike, da sem gledal v človeška srca. Poznam ljudi, ker sem se j ih trudil izpoznavati. Gledal sem tudi vase in danes vem, da je greh človeku dostikrat slajši nego krepost. Krepost je drugi Kristus, ki ga pribijajo na križ. Malo je pa ljudi, ki pripoznavajo, da so sami krivi greha. Vest hočejo imeti čisto in krivico vale na nedolžnike. Ti si tudi med takimi ljudmi. Sama si rekla prej: »Jaz nisem kriva!« — A l i je bil prej greh, ali prej človek ? Ali je bila prej tvoja hči, ali ti ? No, pa da ne rečem greh, vzemimo, da je bila to slabost. Zakaj slabost je tista posoda brez dna, kamor se iztekajo vsa uživanja. In naše meso je tako, da rado uživa. In to je res: užitki — bodisi kakršnikoli — nas dvigajo iz normalnosti, i n napeti in razburjeni živci, hrepeneči po utešenju, nas dvigajo v nekaj, kar imenujemo zemsko sladkost. Če bi ne bilo tega, pa bi ne bilo užitkov, celo tega pojma bi ne poznali. Ne bom te učil sedaj, Pavlina, kaj je prav, kaj ni prav: danes nisi za take reči. A nekaj ti lahko rečem : Upor je znak moči. Ti se upiraš in nečeš priznati svoje krivde. To je znamenje, da še ni v tebi vse umrlo. Nad vsem tem, kar živi v tebi, čuje eno, neugasno oko, oko pravice in sodbe! Danes so se zbudili črvi v tvoji duši in jo razjedajo! Pomisli, da je Pavlina tvoja hči. In če ima človek kaj, to ostavi svojim otrokom. Otroci so dediči svojih s t a r š e v ! In ti veš, kaj vse lahko podeduje Pavlina po svoji materi in po svojem očetu! Brez testamenta lahko vse to preide nanjo, zakaj Pavlina ne pozna materine ljubezni! In ali je kje človek, ki bi mu privoščila te črve, ki te razjedajo? — Premišluj nekoliko o tem, Pavlina, in pojdi k izpovedi! (Odide na levo. Ko odhaja, odpre brevir, se prekriža in glasno mrmraje moli.) — 26 — T a š e v a (se priine z obema rokama za čelo.) Nič ne bom premišljevala, nič, n i č ! Jaz je ne ljubim! (Začujejo se stopinje na desni. Taševa vstane in sede v lopo.) P a v l i n a (pride z desne. Stupa počasi in bere v knjigi. Po rasti je podobna materi: visoka je in precej sloka. Stara je osemnajst let. Oblečena je v domačo ohlapno krilo bledordeče barve, obšito ob vratu in koncem rokavov z belimi širokimi čipkami. Obleka ji je oh vratu močno izrezana. Ob vratu ima speto zlato verižico, na kateri visi zlata štiriperesna deteljica. Lasje kostanjeve barve so moderno spleteni. Ko pride na prizorišče, si sname z glave širok, bel slamnik brez vsakega nakita. Njeno vedenje j y živahno. Ix;po lice, lahko nadahnjeno z rdečico, kaže

poželjivost, takisto oči, ki so žive in ognjene. Stopiti hoče v lopo, ko pa zagleda mater, gre pod jablano in sede na klop ter bere dalje. Deklamuje polglasno.) •>...Nikaka težka služba — ne, prav lahka ! Smehljaje boste jo opravljali in z radostjo največ, gospodična! Obleko svilen Vam kupim sama kar zdaj gredoč, tako namestu are . . .*) T a š e v a . O, molči mi in ne moti me! P a v l i n a . Nisem Vas hotela motiti, mama! T a š e v a . Potem molči!

-) Glej: Aškerc, ->Nove Poezije; stran 51!

— -27 — P a v l i n a (zapre knjigo.) Še brati ne smem. T a š e v a . Še preveč bereš, preveč! P a v l i n a . To je še edino, kar delam rada. T a š e v a . Seveda, ker nimaš drugega dela! P a v l i n a . Saj drugega tudi ničesar ne znam. Brati sem se naučila — to je morda edino. T a š e v a . A ti bereš samo take reči, ki niso zate. P a v l i n a . A li naj berem »Knjižnico za otroke« ? T a š e v a . No, saj si pač otrok! « P a v l i n a (vzdihne.) O, da ! Otrok ! T a š e v a (jezno.) Otrok si — a ničvreden! P a v l i n a (vstane.) Mama ! . . T a š e v a (vstane in pride iz lope.) Kakšen glas je t o ? ! — Otrok si — a ničvreden! — 28 - P a v l i n a . Vreden svoje matere! T a š e v a (vedno v večji jezi.) Reci mi še enkrat tako in dobila boš plačilo, kakršnega zasluži tak umazan govor! (Zažuga ji s kazalcem.) P a v l i n a (takisto razburjena.) Kaj mislite? A li sem stara pet let? Ni me gladila Vaša roka, pa topla me tudi ne bo! T a š e v a . Samo če hočem! P a v l i n a . Pa ne bo! T a š e v a . Pa bo! (Zamahne z roko. a Pavlina se umakne udarcu.) P a v l i n a (v solzah.) Vedno ste bili taki z menoj! Sram me je take matere! T a š e v a . A mene sram take hčere! P a v l i n a . A jaz ne bom več tega prestajala! Jaz grem, jaz grem, in jaz vem, kam! T a š e v a . Pojdi, pojdi, pojdi! P a v l i n a . Da, pa s sovraštvom do Vas. — 29 — T a š e v a . O, pojdi, pojdi, s komer hočeš! Pojdi, da te ne vidim! Pojdi precej, da te ne vidim! Pojdi, pojdi! P a v l i n a . Kadar bom hotela sama... In to bo morda kmalu! A povem naj Vam, da niste bili nikdar moja mati! Še mačeha ne! T a š e v a . A li te nisem dala v šolo ? P a v l i n a . O, da! In tamkaj sem se naučila, med prijateljicami sem se naučila mnogo kaj in danes sem stara trideset let! T a š e v a . Otrok z osemnajstimi leti. P a v l i n a . . . Leta niso starost... T a š e v a . Pa so zrelost... P a v l i n a . In jabolko je zrelo in bo padlo z veje... T a š e v a . Samo daleč naj pade od debla! P a v l i n a . Dozorelo je v svobodi, ne na tem (pokaže mater) deblu. — 30 — T a š e v a . Zatorej pojdi tja, kjer ti bo bolje! P a v l i n a . Kot beračica po svetu, od hiše do hiše, od T a š e v a . O d ? . . . Od? P a v l i n a (stopi k nji in ji govori na uho). Prodala se bom kot ste se V i , kot ste se V i ! . . . T a š e v a (pobledi še bolj in se ugrizne v ustnico.) Pavlina! P a v l i n a (stopi na prejšnje mesto.) D a ! T a š e v a (si obriše z into čelo.) To ni res! P a v l i n a . Tako sem morala čuti v mestu! In tedaj se je vse podrlo v meni! Vse se je podrlo v meni — vse! (Prsa se ji bnrno dvigajo.) T a š e v a (tiho. proseče.) O, . pojdi, pojdi, pojdi! (Odhaja s trudnimi koraki na levo.) P a v l i n a . Pojdem! (Sede na klop pod jablano.) O, pojdemin vem, kam! O, moja mati! (Obraz nasloni ob roke in — 31 — bridko, dolgo joka. Potom se naglo zravna pokonci, odpre knjigo in bere naprej.) tako namestil are ! Godilo se Vam dobro bo pri nas. Jedij najboljših bo Vam na izbero . . .<-. (Z ruto si zakrije oči in joka. Potem spet

bere.) »Šampanjec peni često se pri nas. .. In vsak dan je pri nas vesela družba . . . O, dolgčas nikdar Vam ne bo. To jamčim ! V salonu mojem shajajo se radi bogati, elegantni kavalirji...« (Nasloni se nazaj, knjigo dene poleg sebe in ponavlja na pamet.) »Nikaka težka služba — ne, prav lahka!...« F r a n c B r e g a r (pride med tem z leve. Šteje dvajset let. Lep, inteligenten človek v sivi poletni obleki brez telovnika. Brčiče in lasje, počesani nazaj in precej bujni, so svetle barve. Pokrit je z belo čepico. V vedenju je nekaj plašen, neuglajen, vendar odkrit in simpatiški. Ko zagleda Pavlino, se ji približa po prstih od zadaj in ji zatisne oči.) P a v l i n a (potiplje njegove roke.) Ah, pusti šalo, Franc! F r a n c. Ho, Pavlina! Ta glas je jezen! (Stopi pred njo, se odkrije in ji poda roko.) A l i s m o jezni, Pavlinček ? P a v l i n a (mu seže v roko.) Divji, ne samo jezni! F r a n c . Za Boga! — 34 — P a v l i n a . Prav tako! Saj nimam biti komu lepa, niti čemu lepa. Ničesar mi niso dali, a vse so mi vzeli: sedanjost in bodočnost. A nekaj imam v sebi! F r a n c . Kaj? P a v l i n a . I n tega mi ne vzame nikdar nihče! F r a n c. Kaj? P a v l i n a (odločno.) Franc, jaz sovražim svojo mater! F r a n c . P a v l i n a . . . P a v l i n a . Jaz jo sovražim iz dna d u š e ! Dala mi je življenje, to umazano, grdo življenje! In jaz jo sovražim! F r a n c . Bodi mirna! P a v l i n a . A h ! (Sede na klop pod jablano, Franc poleg nje.) Ti si otrok, Franc, in ne veš, kaj je življenje. F r a n c . A ti v svojih letih ? P a v l i n a . Da, da, da! F r a n c . Bodi mi torej učiteljica! P a v l i n a . Veš, kaj je bila moja mama? F r a n c . Kaj je bila moja teta? P a v l i n a (se skloni k Francu in mu nekaj zašepeče na uho.) F r a n c (zavzeto.) Pavlina! P a v l i n a . Da! (Oklene se ga in joka.) F r a n c . To je neumnost, to ni res! P a v l i n a . Imela sem odkritosrčno prijateljico v zavodu. Hči je tistega trgovca, ki je kupil hišo v mestu, ki je bila prej naša. A ko je še moja mati živela tam, so že stanovali v tej hiši. In moja prijateljica je čula pogovore, ki so j i razburjali k r i . . . In vse mi je povedala, do konca — vse! F r a n c . In ti verjameš ? P a v l i n a . Da! Materi sem prej to omenila, in videl bi jo, kako je okamenela, kako j i je izginila z lica zadnja kaplja krvi. F r a n c . Tako, tako! 3« — 36 — P a v l i n a . In v meni je vse umrlo — vse! Vse, kar je bilo blagega v meni, se je pogreznilo v brezdno. Ostala sta mi v žilah k r i i n v srcu gnus... Jaz pojdem, jaz pojdem! Jaz moram i t i ! F r a n c . Ostani, ostani pri meni, Pavlina! (Oklene se je.) P r i meni ostani! P a v l i n a (ga odviije od sebe.) Ah, pusti to! Jaz imam k r i ! F r a n c (se igra z deteljico ob vratu.) Glej, ko sem ti to-le poslal za god, sem ti pisal, da bodi srečna, Pavlina! (Poljubi deteljico.) P a v l i n a (v razburjenju.) Višje, višje! F r a n c (jo poljubi na ustna.) O, Pavlina, Pavlina! P a v l i n a (onemogla.) A h ! F r a n c . In midva sva si tako slična. P a v l i n a . Kot noč in d a n . . . F r a n c . Po obrazu mislim. (Vzame iz žepa majhno ogledalo, pritisne Pavlino k sebi.) Le glej ! Isti nos, iste oči, ista u s t a . . . P a v l i n a . Saj sva si bratranca, F r a n c ! . . . Ista usta... (Strastno ga poljubi, potem naglo vstane.) O, pojdi, pojdi stran ! F r a n c . Pa tukaj je tako lepo. P a v l i n a . Grem pa jaz! (Hoče iti.) F r a n c . Ostani! Saj moram pisati prijatelju pismo. Do južine se vrnem. (Hoče jo poljubiti.) Pavlina! P a v l i n a (se brani.) Pojdi! F r a n c (odide na desno.) P a v l i n a (se globoko oddahne. Sama ne ve, kaj bi storila. Z bližnjega grma trga rože, jih mečka in nervozno, burno meče ob tla.) P r i m o ž (pride z leve. Z njim prideta prof. Pavel K l e m e n č i č in prof. Jožef C e l i n a .) Tu, prosim, gospoda, kar naprej'. (Kaže na desno.) Tam je vila in v nji so nemara gospa. P r o

f e s o r P a v e l K l e m e n č i č (je star osemtrideset let. visoke rasti in odkritosrčnega, prijaznega lica, ki pa ni lepo. Ima polno, dolgo črno brado, ki jo prepletajo sive niti. Plešasto glavo mu krije črn mehak klobuk. Nosi naočnike. Oblečen je v sive hlače in temno salonsko suktnjo. V desnici ima solnčnik. Vedenja je plahega, mehkega. Kaže dobro srce in neuglajenost v občevanju.) — 38 — P r o f e s o r J o ž e f C e l i n a (šteje štirideset let in je nekoliko manjši od Klemenčica. Lice mu je še sveže in prikupno. Ob straneh pristrizena brada in nazaj počesani lasje, ki jih krije slamnik, so kostanjeve barve. Oblečen je v svetlo poletno obleko. V desnici ima palico. V govoru in vedenju je samo nasprotje Klemenčičevo. Nosi ščipaliik. — Oba rečeta hkrati.) Hvala! P r i m o ž (zagleda Pavlino.) Pa tu so naša gospodična. (Pokaže Pavlino in odide na levo.) C e l i n a (se odkrije in spet pokrije. Takisto Klemenčič.) Dovolite, gospica! Profesor Jožef Celina, (pokaže Klemenčica) profesor Pavel Klemenčič. P a v l i n a (uljudno.) Drago mi je! (Poda obema roko.) C e l i n a . Pripeljala sva se sinoči semkaj, da prebija tu letošnje počitke. P a v l i n a . A tako! C e l i n a . Danes iščeva stanovanja. Brala sva na vrtnih vratih listek, da sta v tej vili še dve sobi prazni. P a v l i n a . Da, to je res. C e l i n a . In govorila bi rada z milostno gospo mama, če bi hotela naju vzeti pod streho. — 39 — P a v l i n a . O, brez dvoma. K l e m e n č i č . Tu bi bilo prav prijetno, prav prijetno! (Gleda proti levi in se spne na prste.) Glej, prijatelj, tamkaj vidim svojo rojstno hišo. C e l i n a (takisto.) Da, res! P a v l i n a . A l i s t e t u d o m a , g o s p o d p r o f e s o r ? K l e m e n č i č . Da, tu sem doma! (Kaže na levo.) V oni-le hiši sem rojen. P a v l i n a (tudi kaže na levo.) A tamkaj ? K l e m e n č i č . Ne! Tam-le. Tam doli onkraj potoka! Vidite ? Iz dimnika se vije tenak dim. P a v l i n a . A tako! To je Vaš rojstni dom! No, precej daleč od tod. K l e m e n č i č . Da ga le gledam! — Uboren je in tesen. V edini sobi ni prostora za nas vse, zatorej si morava s prijateljem iskati drugod stanovanja. (Ozira se okrog.) In tu bo prijetno! C e l i n a . Počakaj, prijatelj! Prej morava govoriti z milostno gospo, če nama sploh dovoli, da smeva uživati to prijetnost. — 40 — P a v l i n a . Mama vama gotovo da obe sobi. C e l i n a . A l i b i b i l o m o g o č e , d a g o v o r i v a z m i l o s t n o ? P a v l i n a . O, prosim! A mama ni v vili. C e l i n a . Tako? P a v l i n a . Odšla je ravnokar tja dol (pokaže na levo) v ono smrečje. Do volita, gospoda, da jo pokličem. C e l i n a . Nikar se ne trudite, gospica! Saj grem lahko sam tjakaj. Torej tam pod onimi smrekami! (Kaže na levo.) P a v l i n a . Da, tam! C e l i n a (Klemenčiču.) Ti pa lahko tu p o č a k a š . . . K l e m e n č i č . Če nisem gospici v napotje... P a v l i n a . O, prosim ! Nikakor ne ! C e l i n a . Takoj se vrnem, da ti poročam o svojem uspehu ; Vaše zagotovilo mi zbuja upanje, gospodična! (Odkrije se.) Klanjam se Vam, najlepša med tem cvetjem! (Odhaja na levo.) — 41 — P a v l i n a . Sladkih besedi ste, gospod profesor! K l e m e n č i č . O, moj prijatelj zna! Jaz ne tako. P a v l i n a (kakor da ni slišala, sede na klop pri lopi.) Torej V i s t e t u d o m a , g o s p o d p r o f e s o r ? K l e m e n č i č . Da, tu! P a v l i n a . Pa prosim, sedite! (Odmakne se proti desni.) K l e m e n č i č f (sede in dene klobuk poleg sebe.) Hvala! P a v l i n a . Pa Vas še nisem videla v tem kraju. K l e m e n č i č . Saj sem le redkokdaj doma. Odročno mi je, z Dunaja hoditi semkaj. P a v l i n a . A l i s l u ž b u j e t e n a D u n a j u ? K l e m e n č i č . Da, s prijateljem Celino službujeva na isti gimnaziji. No, in kadar imam velike počitnice, prihajam za par dni domov k stari svoji materi — P a v l i n a . K materi... —

42 — K l e m e n č i č . Da! No, letos pa sem se odločil, da prebijem ves svobodni čas tu doma. Tem prijetnejše mi bo, ker je moj prijatelj z menoj, a tem žalostnejše mi bo, ker mi je mati bolna. P a v l i n a . Bolna ? K l e m e n č i č . P r i š l a so leta, in njeno življenje se izteka. In moja mati bodo u m r l i ! Pa kaj hočemo? Smrt je plačilo za naše življenje, pa naj smo živeli dobro ali slabo. No, in potem bom še bolj osamljen nego sem sedaj. P a v l i n a . Vi ste samski ? K l e m e n č i č . Da! P a v l i n a . In ljubite svojo mater? K l e m e n č i č . Da, ljubim jo iz srca. P a v l i n a . In mati Vas ? K l e m e n č i č . Ne tako! P a v l i n a . Tudi ne! Menda so vse matere enake. K l e m e n č i č . To je prišlo tako! Moja matije kmetiška žena. In vse kmetiške matere hočejo, da bi bili njih sinovi — 43 — duhovniki. Jaz se pa nisem vdal tej materini želji, in to jo je žalostilo in bolelo i n še sedaj jo žalosti in boli. Tega mi ne more odpustiti. »O, ko bi bil moj Pavel gospod, ko bi bil g o s p o d ! . . . « Tako mi vedno očita. In nič ne pomaga, četudi sem j i že tolikokrat razjasnil, da ni vsak človek za ta stan. Mati vzdihuje in vzdihuje. In čim starejša je, tembolj obžaluje, da nisem dukovnik. »In zame bi maše bral, in moja duša bi bila izveličana...« Kaj hočemo? Ljudje imajo svoje nazore! P a v l i n a . Da, da! K l e m e n č i č . Tudi moja sestra, ki je omožena na domu, je tolikokrat dopovedovala materi, da je tudi tako dobro zame, da tudi tako lahko molim za mater. A vse to nič ne pomaga! To so kmetiški ljudje, katerih svet sega dotja, do koder segajo oči: do tistih gora. (Pokaže v okrog.) A vendar imam tako rad to staro svojo mater. Ko sem j i h videl sinoči, kako so se posušili, kako se j im nagiblje dan, tedaj so me polile solze. V trenutku mi je stopila vsa preteklost pred oči. Kako me je ljubila kot otroka ta dobra žena! Njeno toplo srce je gorelo zame. Njene svete oči so čule zame. Njena pobožna duša je molila zame. P a v l i n a . O, mati, mati! • K l e m e n č i č . Jaz ji ne zamerim, ker mi ne kaže sedaj več tako odkrito svoje ljubezni. Nemara je moja mati tiste vrste človek, ki rad skriva, kar čuti. A pred _ 44 — smrtjo se bova že docela poravnala. A l i , moj Bog, kako se bojim tistega trenutka! Že misel nanj me navdaja s strahom. Neka praznota mi sili v srce... Imam sestro, ki jo imam rad — to je res. A sestra ni mati. Mati je samo ena, samo ena! P a v l i n a . Pa morda še ne bo umrla! K l e m e n č i č . Z njo mi bo umrlo mnogo, mnogo! Tudi velik del veselja do dela i n življenja. A umrla bo, saj j i že pojema sapa, in njene oči so osteklenele in mrtve... Ah, pa pustimo to! — A prej ste nekaj rekli, gospodična, kar bi bilo treba razjasniti. P a v l i n a . Prosim, kaj ? K l e m e n č i č . Če sem Vas prav slišal, ste r e k l i : »Tudi ne! Menda so vse matere enake.« A l i niste tako rekli ? P a v l i n a . Da, tako sem dejala. K l e m e n č i č . I n — oprostite mi to vpi-ašanje — zakaj ste to rekli? P a v l i n a . Tako težko mi je govoriti o tem. K l e m e n č i č . Torej mora biti kaj posebnega. — 45 — P a v l i n a . O, da, da! K l e m e n č i č . Govorite torej! Lažje Vam bo! P a v l i n a . Zato sem rekla, ker jaz nimam matere! K l e m e n č i č . Saj govori kolega Celina z njo. P a v l i n a . Ali jaz ne vem, kaj je to mati, kaj je prava mati. Ne vem, kaj obsega to ime. Jaz ne poznam toplega srca materinega, ne poznam njenih svetih oči, ne poznam njene pobožne duše. Kot kamen na cesti, kot oblak pod nebom stojim sama vse svoje žive d n i ! K l e m e n č i č . To je žalostna izpoved ! P a v l i n a (vedno bolj razvneto.) Moja mati me sovraži! Zrasla sem sama brez njene ljubezni. Njene besede so biči, njeni pogledi so noži — njeno življenje je moja sramota! K l e m e n č i č . Za Boga, Vi mi govorite

stašne reči! P a v l i n a . Take, kakršne so v resnici. A še takih ne — vse milejše, vse milejše, ker mi še ne gre prava beseda iz ust. — 46 — K l e m e n č i č (pomišlja.) Hm, hm! Kaj nam je storiti? P a v l i n a . O, nič, prav čisto nič! Do grla sem že sita tega s t r a š n e g a suženstva, tega preziranja, tega trpinčenja. Vse, kar je položila priroda vame plemenitega, mi je vzela in pokončala mati. Usposobila me je za vsako dejanje. Nič ni tako grdega, kar bi me odvrnilo od sebe. Pogubilo me je popolnoma njeno s o v r a š t v o ! K l e m e n č i č . In V i ? P a v l i n a . Jaz, jaz? Jaz nisem jaz! Trezne, umirjene misli ni v moji glavi! Sposobna sem za vse. In človek, ki je sposoben za vse, lahko živi. Kdo vpraša, če tudi p o š t e n o ? Poštenost je neumnost, krepost je za zvestega psa! K l e m e n č i č . Gospića, Vi govorite strašne besede! P a v l i n a . Da, da, da! Zatrete v sebi vse, kar je človeškega, vdati se željam telesa in krvi, iztrgati iz sebe zadnjo koreninico sramu in zmernosti — to sem se naučila od matero! In jaz jo črtim! K l e m e n č i č (nemirno.) A l i kaj nam je začeti? Vi se mi smilite! Pa kaj nam je začeti? (Misli.) — 47 — P a v l i n a . O, moj Bog, kako sovražim to žensko! In za vse, kar imam od nje, se bom maščevala, maščevala! Enako z enakim! Sramota s sramoto! Greh z grehom! O, naj jo ugonobim, kakor je ona mene. (Razburjena vstane.) Jaz nimam več m o č i ! . . . Izgubljena sem, izgubljena! Veliko življenje me bo pogoltnilo, kot noč dan me bo odelo s temo in obupom! K l e m e n č i č (vstane.) Vas moramo r e š i t i ! (Hodi in misli.) P a v l i n a . O, rešite me, r e š i t e ! — Ne, ne, ne! — Da, rešite me! Ne, pustite me, pustite! Kot žejna roža trepečem po hladilu! Stran, stran, stran! Živeti moram! K l e m e n č i č (še vedno misli.) Rešiti, da, da! A l i kako Vas naj rešim ? (Hipoma se ustavi.) A l i hočete iti z menoj ? P a v l i n a . Kam? K l e m e n č i č . Z menoj na Dunaj. P a v l i n a . Po kaj ? K l e m e n č i č . Vzajem Vas za ženo! P a v l i n a (se zdrzne.) Za — za — ženo! (Bridko se nasmeje.) Hm, za ženo! (Domisli se nečesa.) O, mati, mati! (Da mu roko.) Da, jaz grem! — 48 — K l e m e n č i č (ji poljubi roko. Veselo.) Ah, V i greste! P a v l i n a (se nasloni nanj, strastno.) Da, jaz bom Vaša žena, Vaša zvesta žena! (Trepeče mu na prsih. Klemenčič ji poljubi lase.) Tvoja žena bom — jaz, jaz — P a v l i n a . . . (Odločno.) A to mora biti naglo, naglo, silno naglo! Moja mati je hudobna in lahko napravi, da Vam ne bom žena! K l e m e n č i č . O, pri Bogu, ki boste moja žena! Jaz Vas moram in hočem rešiti. In to mora biti takoj! P a v l i n a . Pa to je prišlo tako naglo. K l e m e n č i č . Četudi, a ostane! Vaše nesrečno mlado življenje mi je ganilo srce. In odprlo se je Vaši podobi! V i mi boste žena! In lepo in mirno bova živela! (Z leve začujeta govorjenje.) P a v l i n a (se oklene Klemenčičeve desnice.) Zdaj prihajajo, zdaj prihaja moja mati! T a š e v a (gre v sredi med Celino in Bregarjem. S Celino je v živem razgovora.) C e l i n a . Tu je, milostna, moj kolega — (Ko zagleda Klemenčica in Pavlino, ostrmi.) A ! ~ 49 ~ D e k l a M i n a (štiridesetletna ženska v preprostem, bolj kmetiškem krilu prinese z desne na podstavku posodo s kavo in štiri skodeljice ter vse to odnese v lopo • in postavi na mizo.) Tu je južina! (Odide na desno.) T a š e v a (zavzeta.) Kaj to pomeni ? K l e m e n č i č (stopi bliže in se pokloni.) Milostna gospa, prosim za roko Vaše hčere! T a š e v a (omahne župniku v roke.) Za Boga! C e l i n a . Prijatelj! K l e m e n č i č (mirno.) Prosim za roko Vaše hčere, milostna! T a š e v a (bi rada kaj rekla, pa na more.) H m — tako — tako! — Pavlina! — To je — je — stra — strašno. (Potegne župnika za seboj in odide omahovaje

na desno. Ko hoče s prizorišča, sreča Franca.) F r a n c . Kaj Vam je, teta ? T a š e v a (pokaže z roko Klemenčica in Pavlino, potem odide z Bregarjem.) F r a n c (stopi k Pavlini.) Pavlina ! 4 — 50 — P a v l i n a (mimo.) To je moj bratranec, Franc Bregar, jurist! (Pokaže Klemenčica.) Moj ž e n i n . . . C e l i n a (pristopi sam k Francu.) Profesor Jožef Celina. F r a n c (stoji nekaj časa tiho, potem poda Pavlini roko), č e s t i t a m ! K l e m e n č i č . A midva, prijatelj, morava v hotel, da nama semkaj znesijo najine reči. Saj si dobil stanovanje, ne? C e l i n a . A kaj je to? K l e m e n č i č . Saj si dobil stanovanje, ne? C e l i n a . Da! K l e m e n č i č . Pojdiva torej ! (Vzame klobuk s klopi in da Pavlini roko.) P r i B o g u , Vi boste moja žena! (Pokloni se in odide s Celino na levo.) F r a n c . A l i kaj si storila, Pavlina? P a v l i n a . Prodala sem se... F r a n c . In zdaj bom čisto sam ! Brez očeta in matere — brez tebe! — To je moja kazen, ker sem nezakonski sin! Šel bi k materi na grob in bi ji tožil — 51 — svojo osamelost. A ta grob je tako d a l e č ! . . . A jutri se odpeljem tja! P a v l i n a . Nikar ne hodi, Franc! (Pograbi pest peska in ga vrže v veje jablane. Ptički z glasnim kričem izlete.) Glej, tako so me spodili, in jaz sem zletela v svobodno življenje! (Prime Franca za roko.) O, Franc, ljubila te bom z vso svobodo svoje d u š e ! F r a n c (se ji iztrga.) Jaz grem na pošto. (Odide na levo.) P a v l i n a . A jaz grem pit kavo.' (Odide v lopo.) Konec prvega dejanja.

DRUGO DEJANJE

Soba v vili. V ozadju vrata, ki drže na hodnik. Na desno dvoje vrat. Vrata v ospredju drže v Celinino sobo, vrata zadaj na hodnik. Ona v ozadju in ta so steklena. Na levo zadaj so vrata v Klemenčičevo sobo, v ospredju okno, skozi katero se vidi na vrt. Ob oknu je miza s stoli. Pred Celinino sobo je zofa. Na zadnji steni visi na vsako stran vrat po ena slika. Ob vratih je stojalo za klobuke. Ob levi steni med vrati in oknom je kredenca, na nji zvonček. Na oknu je temnordeče zagrinjalo. Tla so pogrnjena s preprogo iste barve. Pohištvu se pozna, da je staro. Popoldan je. Dan je jasen in solnčen. F r a n c (stoji pri oknu in gleda na vrt.) P a v l i n a (je oblečena v svetlosivo promenadno obleko in sedi na zofi. Koke razprostre po naslonjalu.) No, Franc, ali se jeziš ? F r a n c (jezno.) Ah, pusti me! P a v l i n a (vstane in gre proti njemu.) Odgovori vendar, ljubček! (Prime ga za ramo.) Odgovori, Franc! — 56 - F r a n c (se je otrese.) Pusti me! (Obrne se k nji.) Samo šališ se z menoj, samo šališ i n i g r a š kot mačka z mišjo! P a v l i n a (se zasmije.) Krasna primera! Jaz sem mačka, a ti m i š ! Je-li, Franc? F r a n c (še vedno jezen.) No, da! (Gre od okna in hodi po sobi gor in dol.) P a v l i n a (gre tudi od okna.) Pa prav ! (Sede na zofo kot v začetku. Molc.) F r a n c (se ustavi pred Pavlino.) A tega ne bom več p r e n a š a l ! P a v l i n a . Pa kaj bi rad od mene ? F r a n c . Pavlina, tako te imam rad, vedno bolj te imam rad, od dne do dne sem bolj zaljubljen vate. A ti si se omožila! P a v l i n a . In kaj potem ? Omožila sem se! Ali sem zato kaj drugačna? Saj te imam tudi jaz rada, Franc. Vedno te imam rada, ti tepček, in najsi sem omožena. F r a n c . Pa zakaj me tako strašno mučiš ? Kadar te prosim poljuba, m i g a o d r e č e š ; kadar si želim gorkega tvojega objema, se mi smeješ tako mrzlo in zaničljivo, — 57 — da me zaboli v srce. In to srce je vendar tvoje, Pavlina! P a v l i n a . Taka sem pač. Ko bi bila drugačna, bi ne bila več jaz.

Dobro se mi zdi, če kdo trpi zavljo mene, saj sem tudi jaz zaradi drugih. A vzlic temu sem tvoja, Franc! No, kako se držiš čmerno! Sedi semkaj! F r a n c (sede poleg nje.) P a v l i n a . In malo lepše glej! (Prime ga za brado in mu gleda v oči.) Tako! Še prijaznejše, srček! Tako, tako! (Poljubi ga strastno.) F r a n c . O, ti moja, moja Pavlina! (Objame jo.) Pa da si se omožila! P a v l i n a . To nič ne de! če sem mu dala roko, nisem mu dala srca. Kdo bi tudi ljubil tega sitnega plešea? A rešena sem sedaj doma in matere. In to sem hotela imeti. Prijetno življenje šele pride, ko pojdemo odtod, kjer naju opazuje toliko oči. A l i nisi še tega zapazil? F r a n c . Ne! P a v l i n a . Ljubezen te je oslepila. No, pa prav! Tem bolj zame. F r a n c . Kako to misliš? - 58 - P a v l i n a (v zadregi.) No, pravzaprav nič ne mislim. Rekla sem le zato, da sem sploh kaj rekla. A l i prijetno življenje šele pride, Franc, ko bomo na Dunaju. Ti ne pojdeš sedaj več š t u d i r a t v Gradec, sedaj pojdeš na Dunaj — F r a n c . S teboj, Pavlina! P a v l i n a . In stanoval boš pri nas... In ljubila se bova, Franc, ljubila se b o v a . . . (Nasloni se nanj.) F r a n c (jo objame.) Ljubila se bova, Pavlina! (Poljubi jo.) ^ Pavlina (strastno.) Neopazovana in neopažena! In življenje bo prijetno in lepo, in moje srce bo gorelo tebi, moj Franc! (Poljubi ga.) F r a n c . Pa ne veš, da je to greh, da se to ne sme! P a v l i n a (vstane.) Če se ti zdi greh, pa pusti! F r a n c (vstane). Vidiš, taka s i ! Nobene besede ti ne smem reči! P a v l i n a (trdo.) Kaj pa govoriš tako neumno! Pa pusti, pa pusti! Usiljevala se ti ne bom! (Hoče oditi.) — 59 — F r a n c . Pavlina! (Gre za njo.) Saj se mi ne zdi greh! Pavlina! (Prime jo ob pas.) P a v l i n a (mu pade v naročje in ga vroče poljubi.) O, ti moj Franc! — (Naglo.) Toda pojdi sedaj, pojdi! F r a n c . Pavlina! P a v l i n a (gre k mizi.) Pojdi, pojdi! F r a n c . P r i d i za mano, pridi kmalu za mano. Na vrt grem, Pavlina ! (Odide skozi vrata v ozadju.) P a v l i n a (stoji nekaj časa tiho in mirno ob mizi. Potem si začne popravljati obleko, kakor da ji je pretesna. Končno si zakrije oči in se zgrudi na stol ter joka.) Umorili so me, mojo krepost so umorili! Vse je končano! (Joka. Naglo vstane, si obriše oči, resignirano.) A h ! Pa bodi! — C e l i n a (odpre polagoma prva vrata na desni in stopi tiho na oder.) Vi jokate, gospa ? P a v l i n a (v zadregi.) O, ne, gospod profesor. Saj vendar vidite, da ne. C e l i n a (stopi za korak naprej.) To so zadnje solze, gospa! - 60 - P a v l i n a (kakor lii.se nič ne zgodilo.) Jaz sploh ne poznam solz. A Vi govorite, kakor da bi se kaj zgodilo. C e l i n a . Saj se tudi je! Tamkaj v svoji sobi sem bral knjigo o ženski zvestobi... P a v l i n a (naglo.) Torej ste culi? C e l i n a (s poudarkom.) Bral sem, gospa, kako je mlada žena varala svojega postarnega m o ž a . . . P a v l i n a (s prisiljenim smehom.) A ne, da bi brali o meni ? C e l i n a (s posmehom.) Saj Vi ste zvesti! P a v l i n a . Naslušali ste, gospod profesor! C e l i n a . Ni mi bilo treba naslušati, ker ste govorili dovolj glasno in r a z l o č n o . . . P a v l i n a . A vendar ne mislite, da mislim resno ? C e l i n a . Nikakor ne! Saj se samo šalite! — 61 - P a v l i n a . Da, samo šalim se! Kako naj tudi drugače ravnam s svojim bratrancem? To je samo tako... veste... za izpremembo... za kratek č a s . . . No, saj veste, gospod profesor... C e l i n a . Svarim Vas, gospa, pred tako igro! Vaš mož ni več za igranje! P a v l i n a . Saj ga vendar... C e l i n a (ji seže v besedo.) Ne trudite se, gospa! Vem! Ljubite g a . . . P a v l i n a (se posmeje in migne z rameni.) C e l i n a . Resno Vas svarim, gospa! — To je lep začetek zakona! Radoveden sem, kak bo njega konec. P a v l i n a (v naglici.) Še l e p š i . . . C e l i n a . Verjamem, zatorej Vas

resno svarim, gospa! Lahko pritirate moža do obupnosti... P a v l i n a . To ne gre tako n a g l o . . . C e l i n a . Dasi bi r a d i . . . — 6-2 — P a v l i n a . Tega nisem rekla! C e l i n a . Pa ste si mislili. P a v l i n a . Ne vem! C e l i n a (odločno.) A temu mora biti konec! P a v l i n a . A vendar mu ne boste povedali ? C e l i n a . Moja dolžnost je, da mu povem, da ga vsaj opozorim. P a v l i n a . Rotim Vas pri Bogu, ne povejte mu! C e l i n a . Če se ne bojite greha, pa bi se bali izpovedi? P a v l i n a . Dobro, pa bodite V i k r i v i moje nesreče! O, le povejte! Precej mu povejte — no, tecite! Dovolj imam moči, da bo verjel meni, a ne Vam! Sicer mi je pa vse enako, karkoli se zgodi! (Odide skozi vrata v ozadju.) C e l i n a (gleda za njo in se zaničljivo zasmije.) Krasna žena to! Ubogi moj prijatelj! (Zunaj začuje stopinje in pogovor. Naglo odide v svojo sobo.) — 63 — B r e g a r . (pride s Taševo skozi zadaja vrata na desni.) Tu bova menda sama. T a š e v a . Ah, to je neznosno! (Sede k mizi.) B r e g a r (odpre vrata na hodnik, pogleda ven, potem jih spet zapre.) Zdi se mi, da leži nekaj težkega, strašnega nad to hišo. (Gre do vrat na levi, jih odpre, pogleda v sobo in jo zopet zapre.) Nekaj kot mora, kot hudouren oblak. (Gre na levo do Celininih vrat. tiho.) Bog ve, če je ta doma? (Rahlo potrka na vrata.) C e l i n a (v sobi.) Naprej! B r e g a r (se preplaši, v zadregi.) O, nič, nič, gospod profesor! C e l i n a (stopi iz sobe s klobukom in knjigo v roki.) B r e g a r . Slučajno sem se zadel ob Vaša vrata. Oprostite! C e l i n a . Prosim, prosim ! (Gre proti ozadju. Ko zagleda Taševo, se ji pokloni.) Klanjam se, milostljiva! T a š e v a (se rahlo pokloni.) A pregnati Vas nisva hotela, gospod profesor! C e l i n a . Vem, milostljiva. Sam sem se namenil, da grem. (Pokloni se in odide skozi vrata v ozadju.) — 64 — B r e g a r . In sedaj sva menda vendar sama. (Gre do Celininih vrat in pogleda v soho.) Da! — Kakdr rečeno : Nekaj težkega leži nad to hišo. (Sede poleg Taševe.) In moje prsi več ne dišejo svobodno. Nekaj je leglo nanje kot težko kamenje. T a š e v a . Kot trnje, ki bode. Moji živci so kot prenapet lok, ki počí. B r e g a r . Treba je, da se razmere izpremene, da j i h predružačimo. T a š e v a . Dokler bo ona tu, ne bo nikdar drugače. B r e g a r . Hči kmalu odide. Še tri tedne trajajo počitki, in potem pojdeteta. T a š e v a . A jaz ne preživim teh treh tednov. Vsak dan mi je kot večnost v peklu. B r e g a r . Človek več prebije kakor misli. A jaz hočem, da se vse stvari končno uredi, da se pogladi j o nasprotja, da se ublaži srd, da se dopove F r a n c u . . . T a š e v a . Niti eno, niti drugo se ne bo zgodilo. B r e g a r . Pa se mora. Zavzel sem se zato, in zgoditi se mora. Vse sile hočem napeti. — bo — T a š e v a . Kako boš Razvezal, kar je zvezano na veke? B r e g a r . Tu imaš v mislih Pavlino in njega. T a š e v a . Da! B r e g a r . Saj si privolila. T a š e v a . In to me jezi. Jezi me, da bi bila s r e č n a . . . B r e g a r . Za Boga svetega! To je že skrajnost brez s r č n o s t i ! Pa tega ne misliš resno. To samo zato govoriš, ker hočeš ostati konsekventna, vedno zvesta ženski trmi. A l i si sama ne želiš pokoja i n sreče? In zakaj bi ga ne privoščila drugim? A l i imamo ljudje sploh kaj drugega prijetnega v življenju nego trenutke, ki nam prinesejo pokoj in z njim srečo ? Kaj smo ljudje drugega nego eno samo veliko hrepenenje po sreči? Vsa srca koprne po nji, vse roke se iztezajo za njo. Sicer smo ljudje to, kar še nismo, kar pa bomo — n i č ! Le kratka je pot iz nič v nič. (Ta zadnji nič razumem tako, da bomo veljali med svetom kot nič, kadar nas več ne bo.) In to ped časa naj si grenimo in zavijamo v meglo zlovoljnosti še sami, ko nam prinaša življenje samo in razmere, v katerih živimo, preveč grenkosti ? Ne

bodimo kot ovca, ki — če jo tiraš iz gorečega hleva, sili sama nazaj v plamene! Bodimo kot bršljan, ki se oprime vsake trdne podlage, da se spne kvišku! 5 — 66 — T a š e v a . Govoriš kot na prižnici. B r e g a r . Bodisi, samo da ne bi padle besede na kamen! A zdi se mi, da ga nosiš v s e b i . . . T a š e v a . O, kamen, kamen! B r e g a r . Glej, sestra, govorim ti prav od srca! Ne sklicujem se na besede božje, ki zahtevajo, da se moramo ljubiti med seboj. Tudi te ne opominjam na dolžnosti, ki j i h ima mati nasproti hčeri. Kako moreš zahtevati, da bi te ljubila h č e r . . . T a š e v a (naglo.) Saj ne, saj ne, saj ne! B r e g a r . No, pa recimo drugače, recimo: Kako bi mogla katerakoli mati zahtevati od hčere ljubezni, če je sama ne ljubi? In če že tega ne premišljamo z verskega stališča, pa mislimo — kako bi dejal — no, da! — pa mislimo in premišljujemo to stvar s praktiškega stališča. Vidiš, kako bi bilo lepo, da se s Pavlino poravnaš, da ji stopiš prijazno pred oči in ji rečeš: Bodiva si dobri, hči! T a š e v a (vstane.) Nikdar! Da bi jaz začela? O, n i k o l i ! — 67 - B r e g a r (vstane.) A l i glej, to bi nanjo vplivalo, to bi j i seglo do srca. Pomisli, da si mati in da boš dajala odgovor pred Bogom, odgovor zato, ker je vzrasla tvoja hči brez tvoje ljubezni kot zapuščena roža za senčnato, od solnca pozabljeno mejo, ker j i ne daš roke v spravo, ko je sedaj stopila v zakonski stan. T a š e v a . Sodil bo Bog. B r e g a r . Da, On bo sodil in obsodil! In kaj bo, kaj šele bo? Kaj se je naučila od tebe hči? Sovraštva! In če Bog blagoslovi njen zakon, v katerega tudi ni stopila iz ljubezni, in dobi otroka — kako bo ravnala z njim, če ni sama izkusila, kako mora ravnati mati s svojim otrokom ? (Vedno bolj razvneto.) Ali ne bo tako kakor je sedaj s teboj in z njo, in z otrokovim otrokom zopet tako in tako naprej i n tako naprej i n saecula — to se pravi v večnost ? Ali bomo ljudstvo tirali v prekletstvo in si sami nakopavali pogubljenje na glavo ? Ali bomo ves svoj rod vrgli hudiču v žrelo in sebi gradili pot v večno pogubo, kjer bo jok in škripanje z zobmi ? P r i večnem Bogu, sestra, pomisli vse to i n bodi človek i n ne bodi žival, ali bolje: bodi žival, ki ljubi svoje mladiče, in ne bodi človek, ki sovraži svojo h č e r ! Pomisli to in se potrka na prsa in reci: Mea culpa, mea maxima culpa! — To so moje besede! — T a š e v a . Stroge so in uvaževanja vredne. In vsak bi j ih uvaževal, samo jaz j i h ne bom! 5* — 68 — B r e g a r (mahne z rokami.) Kakor hočeš! Če ti ni pomagati — jaz ne morem zato. Govoril sem ti kot brat, ki bi rad dobro tebi in tvoji hčeri in nam vsem. če pa nečeš, pa nikar! Morda boš hotela, pa bo prepozno. In bojim se, da bo prepozno! T a š e v a . Prepozno, prepozno! — Prepozno je že! B r e g a r . Pripoznanje greha je začetek kesanja, a kesanje je izpreobrnitev k dobremu. Bodi dobra, Pavlina, zakaj človek je lahko dober! V njem leži dobrota kot seme, zakopano v zemlji. Pa ljudje nam izkušajo kot žuželke razjesti in ugonobiti to plemenito seme. Pa tudi sami smo taki, da se hočemo pokazati velike v zatajevanju tega, kar je dobrega v naši prirodi. Dosti je takih ljudi, a ne vsi. V s i smo lahko taki, a ne vselej. Takrat, kadar bi lahko bili in morali biti dobri, smo slabi, da tisti, k i ni našemu srcu drag, občuti udarce naše notranje sovražne moči. Upor in moč, sila in maščevalnost so znaki današnjih l j u d i ! Nad nami pa sije solnce, toplo in blago, in kliče kali iz temnih tal. Naj vstanejo kali tvoje dobrote, sestra! Ne bodo rasle zaman. Kopale se bodo v solnčni luči in vabile bodo k sebi tista, ki se morata nagniti k tebi v ljubezni in vdanosti — Pavlino i n Franca! T a š e v a . Pavlino in Franca — zimo i n pomlad! In kdaj bosta kraljevali skupno? Ena pade, i n

zavlada druga! — 69 — In Franca ljubim iz polne duše, zakaj on je sad moje ljubezni. B r e g a r . In to mora vedeti Franc. T a š e v a . Kaj vem! B r e g a r . Mora vedeti, da ne bo prepozno, če je drugo, to še morda ni! T a š e v a . Govori naravnost! B r e g a r . A l i imaš oči, k i gledajo? T a š e v a . Saj iščejo vedno in povsod Franca... B r e g a r . A ga ne vidiš! T a š e v a . Vidiš ga, vidiš! Tudi kadar jih zaprem — pa ga gledam, gledam... Ah, Franc, tvoja mati te gleda... B r e g a r . Tvoja mati te gleda, pa te ne v i d i . . . T a š e v a . Pa te v i d i ! F r a n c (vstopi skozi vrata v ozadju.) Oprostita! (Stopi v sobo.) B r e g a r . O, Franc! — 70 — F r a n c . Pavlina hoče, da j i prinesem pahljačo. (Gre skozi vrata na levi.) T a š e v a . Na vrtu je menda dovolj hladno. F r a n c (se vrne s pahljačo in hoče skozi vrata v ozadju.) T a š e v a (steče k njemu.) Moj Franc! (Vroče ga poljubi na čelo.) F r a n c (ji poljubi roko in odide.) T a š e v a . O, Franc, moj Franc! B r e g a r (se obrne k oknu. Nekoliko časa molk.) Siromak! T a š e v a . Kaj hočemo? B r e g a r . Treba mu je povedati — skrajni čas je že! Česar nisi ti opazila, to sem opazil jaz. Opazil sem, da se je Franc izpremenil. Tak je kakor človek, ki se zaljubi. Nemirnost, ki mu je legla na dušo, se mu zrcali v vsem kretanju. T a š e v a . Torej meniš, da je Franc zaljubljen? B r e g a r . Prepričan sem o tem. — 71 — T a š e v a . A v koga ? B r e g a r . V Pavlino... T a š e v a (ostrmi.) V Pav — Pavlino? B r e g a r . Da! T a š e v a (sede.) Za Boga! (Molk.) To ni mogoče! B r e g a r . Kaj je nemogočega pod solncem ? — In to je res, verjemi, sestra! Pavline ni brez Franca, in Franca ni brez Pavline. Kot njena senca je vedno poleg nje. Njegove oči iščejo samo njo, njegove žile trepečejo, napojene s strastjo, kadar je poleg nje. Ogibljeta se družbe in pohajata po temotnih zatišjih! A Franc in Pavlina sta brat in sestra! In Pavlina je tvoja hči in Franc je tvoj s i n . . . ista kri, ista vroča k r i ! T a š e v a . Dovolj jasna je tvoja govorica... B r e g a r . In pomisli, če vskipi ta vroča k r i ! T a š e v a . Moj Bog! B r e g a r . Samoto pomisli! Pavlina je žena Klemenčičeva, a ljubica Frančeva, Franc je tvoj sin in Pavlinin — 72 — ljubček! Pomisli, koliko je to strašnega greha! Pomisli na te nesrečne l j u d i ! Na Klemenčica pomisli — če on to zve; ta pošteni mož! T a š e v a . O, da umrem ! Da precej umrem ! Jezus Kristus, to je vendar nemogoče! B r e g a r . Vidiš, ali res ne leži nekaj strašnega nad to hišo, nekaj dušičnega, nekaj groznega ? In če pade ta groza na nas, če pade, če pade — vse bo razpadlo, vse se bo razletelo v milijon koscev kot raztrejeno s topovi! T a š e v a (komaj sope.) Umrli bom, umrli b o m ! . . . (Prime se za levo stran prsi.) Tako me tu nekaj stiska, nekaj s t i s k a . . . in počilo mi bo, žile mi bodo počile v sencih... (Onemogla se nasloni ob mizo.) B r e g a r . Tako prihajajo kazni — tiho kot p o š a s t i ! . . . A l i sedaj izprevidiš, da je skrajni čas? T a š e v a . Da! B r e g a r . Ta ubogi Franc! Lagali smo mu! Da mu je mati umrla, ko mu je dala ž i v l j e n j e . . . a v krstnem listu smo zapisali Karlina B r e g a r . . . ne P a v l i n a . . . O, kako smo lagali! A ti si hotela tako, in jaz sem slušal tvojo prošnjo in sem lagal zavoljo tebe. Lagal sem in sem kazal Francu grob, kjer spi njegova m a t i ! . . . — 73 — Moj Bog, da more človek tako silno, tako grdo lagati! A l i ujedne ptice so priletele v mojo dušo in so jo kljuvale do danes, do zdaj, do tega trenutka... A sedaj vidiš, da moramo Francu povedati, kaj je in kdo j e . . . In potem bo bolje za vse, za v s e . . . T a š e v a . Da, da, da! A ne sedaj, zvečer, ko nam ne bo videti tako jasno obrazov, ki se bodo kopali v krvi s r a m u . . . B r e g a r . Toda zvečer gotovo! T a š e v a . Samo sedaj še ne!

Počakaj, da vse to premislim, da se vsaj malo umirim, u m i r i m . . . (Potiplje se za žilo.) To vse bo počilo v meni kot narezana struna... In ta moja glava, ta moja g l a v a ! . . . B r e g a r (stopi k nji, prijazno.) Pojdi, Pavlina, greva na vrt, na čisti z r a k . . . Saj pride večer, in z j u t r i š n j i m dnevom bo zavladovalo tu drugo, drugo življenje... Pojdi in umiri se! T a š e v a (molče vstane in odhaja z Bregarjem skozi druga vrata na desni.) K l e m e n č i č in C e l i n a (vstopita skozi vrata v ozadju.) B r e g a r (se ozre.) Na zdravje, Pavel! (Odide s Taševu.) — 74 — K l e m e n č i č . Na zdravje! (Sede k mizi.) Truden sem od iskanja miru. — C e l i n a (sede na zofo in lista v knjigi.) Verjamem. A jaz sem truden od gledanja. K l e m e n č i č . Pa pojde to tako dalje? C e l i n a (odloži knjigo poleg sebe.) Ne sme i t i ! K l e m e n č i č . Lahko rečeno! C e l i n a . Povem ti naravnost: Ti nisi srečen, prijatelj! (Zapali si cigareto.) K l e m e n č i č . Odgovarjam ti naravnost: Jaz nisem srečen, prijatelj! C e l i n a . Svaril sem te. A kar si utepeš v glavo, to se mora zgoditi. K l e m e n č i č . To se mora zgoditi... A zakaj je prišlo tako ? C e l i n a . Zakaj je prišlo tako? (Vstane in hodi po sobi gorindol.) Ljudje imamo sploh navado, da se povprašujemo po vzrokih. Vedno nam je na jeziku v p r a š a n j e : Zakaj, zakaj ? P r i tem pozabljamo na sedanost, ki nam daje dovolj posla in razmišljanja. Zgodilo se je, in punctum ! — 75 — Naša dela niso navadna matematiška pravila, ki se dado dokazati, ali bolje, o katerih lahko rečemo, da ne smejo biti drugačna nego so. Ti si zasnoval vso stvar iz plemenitosti, s tistim dobrim srcem, ki ni za ljudi. Zato te tepe krivična sedanost. (Ustavi se pred Klemenčičem.) Naj te ne žali, prijatelj, če ti rečem, da si se preagnil. A l i sedaj je tako kakor je, in tu je treba krepke roke, da privede vso stvar na pravi tir. K l e m e n č i č (misli kakor da bi ne slišal Celininih besed.) T r i tedne sem sedaj oženjen — i n to so tisti medeni tedni. Pa naj vzame vrag tak med, (poudarno) vrag iz pekla naj vzame tako življenje! (Vstane.) Bolje bi bilo, da me n i ! Moja mirna k r i je danes kot ogenj, ki mi teče po žilah. Ta ogenj me bo uničil, uničil mene — to mirno, krotko jagnje — ta ogenj me bo izpremenil v zver in mi vzel pamet in trezne m i s l i . . . C e l i n a (ga prime za ramo.) A l i , prijatelj, prosim te... K l e m e n č i č (kakor bi ničesar ne čul.) Vse mi bo v z e l . . . Razumeš, kaj je to — vse? Vse, vse, vse! Pa naj vzame vse, samo da bo konec, samo da bo že vendar konec! C e l i n a (kakor prej.) Bodi miren, P a v e l . . . K l e m e n č i č (sede in nemirno suče brado.) Konec, konec, konec! To hočem, to mora b i t i ! (Vstane, gre do vrat na levi in jih — 76 — odpre.) Poglej, prijatelj! Dve postelji — druga tik druge — leva moja, desna njena! Poročni postelji... In to je vse, kar imam! Ali tam se premetam brez spanja... naslušam dih njenih prsi in v polmraku nočne svetilke v i d im njeno smehljajoče se l i e . . . polglasne, nerazločne vzklike poslušam in gledam, kako j i vzdrgetava telo v sanjah... In jaz sem zaljubil to žensko! — (Zaloputne vrata.) Zaprite se, vrata mojega pekla! (Gre h kredenci in pozvoni.) C e l i n a . Kaj hočeš? K l e m e n č i č . Žejen sem, tako silno sem žejen! — A kadar se sklonim k nji, da bi jo poljubil, takrat se zdrami in me potisne od sebe: »Pusti me v miru, nadležni s t a r e c ! . . . « O, vrag, o, Bog! (Gre spet h kredenci in pozvoni močneje.) Kadar bi človek koga rad, takrat ga ni, a kadar bi bil rad sam, takrat j i h je polno okolo tebe — tako je v tej h i š i ! Če hočem govoriti s teboj, moram v to luknjo, da me ne čujejo nepoklicana u š e s a . . . D e k l a M i n a (vstopi na desni.) A l i ste zvonili, gospod? K l e m e n č i č (jezno.) Dvakrat! M i n a . Prosim,

česa želite? K l e m e n č i č . Prinesite vina, eno steklenico — ne! — dve steklenici! Pa še danes! — 77 - Takoj, gospod! (Odide. Kmalu se vrne z dvema stekleama vina in z dvema kozarcema. To vse postavi na mizo zopet odide.) K l e m e n č i č (hodi po sobi gorindol.) In vsega mora biti konec! — Da! — Tako je ponoči, a kako je podnevi, to si že v i d p l . t n u p « I jorindol ie DO: videl, to v e š! C e l i n a . To vem, to vem! K l e m e n č i č (se ustavi pred Celino.) A l i ima kdaj prijazno besedo zame ? Kaj ? A l i stori sploh kaj takega, kar si želim ? Kaj ? A l i ne ravna zmeraj drugače ? Kaj ? Kolikokrat sem jo p r o s i l : Žena, pojdi, greva obiskat mojo bolno mater, ki bi te radi videli, preden umrjejo! (Natoči vina v kupici in izpije svojo do dna.) C e l i n a (pije malo.) Pa neče! K l e m e n č i č (zopet natoči in izpije do dna.) Ne samo, da neče, temveč vedno pravi: V k m e t i š k o bajto jaz ne pojdem! Pomisli, to zaničevanje! (Zopet pije.) C e l i n a . Preveč piješ, Pavel! K l e m e n č i č . Moja žeja je neiznerna in neugasna! Jaz, k i nisem nikdar pil, pijem sedaj in bom pil do pijanosti. (Pije.) — 78 — C e l i n a . To ni prav! Še bolj boš razburjen. K l e m e n č i č . Kaj zato! (Pije.) A l i žejen sem kot zemlja o suši! (Nataka.) In tako naj bi živel dalje? A l i naj še prenašam te strašne muke, to večno zaničevanje, to preziranje? Konec mora biti, Jože, konec, jaz hočem konec! (Pije.) Bog živi konec! (Trči s Celino in pije.) C e l i n a . A do konca moreš priti s trezno glavo in z mirno krvjo, s premislekom. K l e m e n č i č (sede in vzdihne kakor bi se hotel odpočiti. Misli.) C e l i n a (sede poleg njega.) Vse to bi se dalo še kako poravnati. Privaditi se morata drug na drugega. Morda je taka, ker ni rada tu, saj se ne trpita z materjo. K l e m e n č i č . Mogoče, da je to vzrok. Pa da je vedno taka, vedno in vedno, od trenutka, ko sva se poročila, pa do danes — tega ne razumem, in to se ne bo dalo poravnati. Veš, kaj je vzrok ? Jaz ga vem, jaz ga dobro poznam! C e l i n a . Torej ? K l e m e n č i č (natoči iz druge steklenice in pije). O, poznam ga, poznam ga! Veš, moja žena me ne mara, (vstane, glasno, skoro — 79 — kriče) moja mlada žena ne mara zame! (Nagne se k Celini.) Ha, ali si slišal ? Kaj ? Ha ? Reci, če ni res! C e l i n a (migne z rameni.) Ne vem ! K l e m e n č i č (sede in pije.) O, veš, veš, pa ne poveš! Saj je vse enako, prav čisto vse enako, če poveš ali ne, jaz pa le vem, da mene mara! In lagala je, takrat je lagala, ko je rekla, da me ima rada! Takrat je govorila tako grdo in nesramno laž, da še nisem čul take, jaz ne, jaz ne! In ti tudi ne, J o ž e ! In tisti izdajalski, strupeni poljubi, ki so mi zmotili mojo d u š o ! In tisti objemi, ki so me priklenili k n j i ! A vse pred poroko, da sem bil slep in gluhi! O, stran, stran, stran vse to, stran! (Obriše z ruto ustnice in pije.) Kako sem žejen, žejen! C e l i n a (mu vzame kozarec iz roke.) A l i ne pij toliko, za Boga! K l e m e n č i č . Pusti mi to! To me tolaži. C e l i n a . Da še bolj razmišljaš. K l e m e n č i č . Kaj bom razmišljal, ko vse vem? Nemara me, sita me je moja mlada žena — to je začetek in konec vsega zla. C e l i n a . Da! K l e m e n č i č (naglo vstane.) Kako si dejal ? Kaj ? Ha ? — Da ? — — 80 - C e l i n a . Jaz ničesar ne vem. K l e m e n č i č (ga prime za roko.) Pa si rekel da! — A l i je to res? A l i je to res ? O, povej, povej, povej ! C e l i n a . A l i rečem ti, da ničesar ne vem. K l e m e n č i č . (proseče.) Povej, če si mi še prijatelj, povej m i ! Rekel si da, da si rekel s tako čudnim poudarkom, kakor bi mi nož zapičil tu-le sem (pokaže na srce.) Nož, veš, ki reže na dve strani! C e l i n a (vstane, vidi se mu, da je v zadregi.) Jaz ne vem, ali te mara ali te ne mara, ali po vsem tem, kar si povedal, bi sodil, da te ne mara. Jaz

ne vem drugega v z r o k a . . . K l e m e n č i č (mu izpusti roko.) Ha, vidiš, vidiš? To je, to je, to je! I n mojo moško čast je ubila ženska, in moj ponos leži v blatu! In ali ni ta čas, ta čas od dneva, ko sem stopil v to hišo, pa do danes, izgubljen, zame izgubljen? Kako je bežal nad menoj. (Gleda v strop.) Kot ptice, ki lete od nas in nam naznanjajo, da pride z i m a . . . In prišla je, prišla j e ! In mene zebe, mene zebe do kosti in mozga! — (Pije.) Ne mara me, kaj ne? C e l i n a . Odkritosrčno ti povem, Pavel, da boš zbolel, če se ne u m i r i š! — 81 — K l e m e n č i č . Da, zbolel in umrl. Umrl — to bo še riajpametneje! — O, da nimam matere, kako bi lahko in rad umrl! Pa bodo umrli mati, in jaz bom umrl za n j i m i . . . Saj žena me ne mara! (Prime se za čelo kakor da se nečesa domisli.) O, vraga, vraga! (Gleda predse, potem pije.) O, to bo, to bo! C e l i n a . Kaj je? K l e m e n č i č . Veš, kaj je? Moja žena ima koga drugega rada... C e l i n a . M o r d a . . . K l e m e n č i č . Da, moja žena ima koga drugega, pa ne mara zame. Da, da, da! (Gleda Celino.) C e l i n a (mahne z rokami.) Že mogoče ! K l e m e n č i č . In veš, koga ima ? C e l i n a . Jaz — jaz — kako bi vedel? K l e m e n č i č . A l i jaz vem! Jaz vem! Kakor da bi mi padla mrena z oči, tako se mi je zabliskalo v g l a v i ! Franca ima rada, tistega Franca, ki hodi vedno za njo ! C e l i n a . Tega nečem t r d i t i ! 6 — 82 — K l e m e n č i č . Pa" je tako, veruj mi, da je tako! (Pije. t Da, tistega prekletega Franca! C e l i n a . To bi treba pozvedeti... K l e m e n č i č . Franca ima, Franca! (Hoče iti.) C e l i n a . Kam hočeš ? K l e m e n č i č . Po njo! C e l i n a . Ne hodi tak! (Zastavi mu pot.) K l e m e n č i č . Pa grem po njo, da j i povem, koga ima rada! C e l i n a . Ne hodi sedaj na vrt med ljudi. Tako si razburjen in preveč si p i l ! K l e m e n č i č . A l i govoriti moram z njo! Sedaj moram govor i t i z njo! Sedaj bom lahko govoril. C e l i n a . Če hočeš in moraš sedaj govoriti z njo, pa jo pozovi semkaj, samo med ljudi ne hodi! K l e m e n č i č (pozvoni.) Da, da! Danes mora biti vse v redu — vse, četudi je vsega konec. (Pije.) O, prekleto! iDrži se za glavo in hodi po sobi.) - 83 — D e k l a M i n a (pride z desne.) Kaj ukazujete, gospod ? K l e m e n č i č (se ustavi.) Takoj pojdite na vrt in recite moji ženi, da naj pride precej semkaj, ker moram z njo govoriti o važnih rečeh! M i n a . Da, gospod ! (Odide skozi vrata v ozadju.) K l e m e n č i č (sede in se oddahne.) Tako, tako! Sedaj bova govorila! Sedaj morava govoriti čisto jasno in odkrito! C e l i n a . Potem pa je bolje, da grem. (Hoče iti.) K l e m e n č i č . Ne! Tu ostaneš! C e l i n a . A l i bolje je, če govoriš sam z njo, tako med štirimi očmi. Pri takem pogovoru je tretji odveč. A svetujem ti, prijatelj, da bodi miren! K l e m e n č i č (vstane in posadi Celino na zofo.) A ti ostaneš tu! Hočem, da ostaneš. Kakšen bom, tega ne vem. A ti ostaneš tu, da boš vse natanko slišal, kar bo govorila. Vidiš... C e l i n a . Pa ne bo vseč tvoji gospe. 6" — 84 — K l e m e n č i č . To je enako! Ostani tu! V i d i š . . . tako, tako čuden sem — zatorej moraš biti poleg, da boš vse natanko s l i š a l . . . To je važno, silno važno! C e l i n a . Dobro! A od mene nisi zvedel ničesar. Ne bi rad, da bi bil jaz česa kriv . . . K l e m e n č i č . Dobro, dobro! Le miren bodi in p o s l u š a j ! Poslušaj ! Usrkaj vase vsako besedo, vsako besedico! Naslušaj, da ti ne uide niti eden glas! To je važno, to je silno važno! A l i pa ne bo zopet lagala ? Pa ne bo! Vprašal jo bom tako, da ne bo mogla lagati. A l i lagati zna, lagati zna! A l i mi je govorila že kdaj resnico? Nikoli še ne, še nikdar ne! Tudi takrat ne, ko je govorila o svoji materi... C e l i n a . To pač vidiš, da se ne marata z materjo. K l e m

e n č i č . To vidim, to vidim, to je res! Ali tako hudo vendar ni, kakor je g o v o r i l a . . . .
To je govorila le zato, da me je ujela. In jaz sem se dal ujeti in upreči v ta voz, k i drdra
naravnost v pogubo. Pa tako naglo... take silno naglo... C e l i n a . In če bi bilo tudi res
tisto, kar ti je pripovedovala o materi... — 85 - K l e m e n č i č . Če bi bilo r e s ! . . . Ali
ena laž, grda in ostudna laž podere sto resnic... In ona si je uničila vse zaupanje, vso
vdanost, ki sem jo gojil do nje. Vse, čisto v s e . . . C e l i n a . Ne bodi prenagel v sodbi! K l
e m e n č i č . A moram biti, ker se mi tako silno mudi h koncu, k zadnjemu prizoru
svoje tragedije! A kje je toliko časa? — To je nestrpno! (Gre k oknu.) C e l i n a . Za
Boga, prijatelj! K l e m e n č i č (kliče.) Pavlina, Pavlina, Pavlina! (Omahovaje sede k
mizi.) P a v l i n a in F r a n c (prideta skozi vrata v ozadju.) P a v l i n a (se ozre h
Klemenčiču.) Kaj mi hočeš ? K l e m e n č i č (vstane in kaže na Franca.) A l i vidiš, ali
vidiš ? P a v l i n a . No, kaj? K l e m e n č i č . Že zopet je pri n j i . . . Vedno je poleg
tebe! P a v l i n a . Franc ? — 86 — K l e m e n č i č . Da, da! P a v l i n a . In kaj zato? K l
e m e n č i č . A jaz tega nečem! P a v l i n a (se zasmije.) Ha! K l e m e n č i č (v jezi.) Ne
smej se, ker jaz tega nečem! (Francu.) Pojdi, F r a n c ! . . . P a v l i n a (pogleda Celino)
A — tako ! C e l i n a (vstane, Pavlini.) Ni tako, kakor mislite! K l e m e n č i č (zavzeto.)
Kaj je vse to, kaj je vse to? Te besede so uganke ! P r i Bogu, to mi bo zmedlo pamet...
Kaj je to ? V s i (molče.) K l e m e n č i č (vedno jače.) Kaj je to? Prijatelj Jože, ž e n a . .
. Franc! Kaj pa je vse to? (Kriči.) Govorite, govorite! Ljudje, govorite sedaj! (Udari ob
mizo.) C e l i n a (mimo Klemenčiču.) Pavel, ti si popolnoma vznemirjen! K l e m e n č i č
. Če me vsi varate, vsi, vsi, prav čisto v s i ! . . . — 87 — P a v l i n a . Ta človek je blazen...
K l e m e n č i č (stopi k nji in jo prime za roko.) Nisem blazen, nisem blazen... C e l i n a
(stopi v tem k Francu in mu nekaj tiho pripoveduje.) P a v l i n a (se hoče rešiti.) Pusti
me, pusti me! K l e m e n č i č . I n če bi bil blazen, bi bila ti vzrok! O, ti, ti, t i ! Pa jaz
nisem blazen, v moji glavi je vse tako jasno, jasno kot mesečna n o č ! C e l i n a in F r a n
c (hočeta oditi.) K l e m e n č i č (to zapazi in plane za njima, držeč še vedno Pavlino za
roko. Celino popade za roko in ga potegne nazaj. Franc odide skozi vrata v ozadju.) Ostani
tu, ostani tu pri meni! P a v l i n a (kakor prej.) A l i pusti me! K l e m e n č i č . Ne prej,
dokler mi ne poveš, ali me maraš ali ne, ti, ti — lažnica! P a v l i n a . A tako! K l e m e n
č i č (izpusti Celino in prime Pavlino z obema rokama.) Da, tako, tako! Ti lažnica, ti
nezvestnica! - 88 - P a v l i n a (vpije.) A l i pusti me! K l e m e n č i č . I n ti imaš Franca!
("Vpije.) Ti imaš Franca, Franca! P a v l i n a (takisto.) Da, da, da! C e l i n a (stopi k nji.)
A l i , gospa... K l e m e n č i č (togoten.) Ha? Še enkrat, še enkrat! (Ves so trese.) P a v l i
n a . Franca! Čuješ ? K l e m e n č i č . O, vrag iz pekla! (Zamahne z desnico.) P a v l i n a
(se mu izvije in odskoči v stran.) Fuj, nasilnik! (Tiplje si roko, kjer jo je tiščal.) K l e m e
n č i č (se omahovaje zgrudi na stol in joka. Molk.) In sedaj je konec, sedaj bi bil konec,
da mi umrjete, mati! P a v l i n a (pazno nasluša.) K l e m e n č i č . O, Bog, naj mi umrje
mati, da bom lahko umrl tudi jaz! Saj vidiš, da je vse k o n č a n o . . . vse, vse!... A jaz
grem, jaz grem in ne pridem več, v to hišo nikdar več! (Gre proti svoji sobi s težkimi
koraki.) — 89 C e l i n a (gre za njim.) Pavel, Pavel! K l e m e n č i č . Semkaj me ne bo
več. Tu so me u b i l i ! Sedaj grem drugam — domov k materi, k svoji materi... (Gre v
svojo sobo.) C e l i n a (obrnjen k Pavlina.) Vaše delo gre v klasje, gospa! (Gre za

Klemenčičem.) P a v l i n a (z nasmehom.) Stalo mi zato! (Obrne se k vratom v ozadju, v tem vstopita Primož in Anka.) P r i m o ž (privede Anko skozi vrata v ozadju.) Tukaj bodo tvoj gospod stric. (Zagleda Pavlino.) Mlada gospa, ta-le punca bi rada govorila z Vašim gospodom. P a v l i n a . Pa kaj hočeš, deklica? — Le pojdite sedaj, P r i m o ž ! P r i m o ž (se pokloni in odide skozi vrata v ozadju.) P a v l i n a . No, kaj bi rada? A n k a (je stara deset let, ljubkega obraza in svetlih las, ki so ji spleteni v kito, ki se ji spušča po hrbtu. Opravljena je v preprosto, vendar čedno kmetiško obleko.) Mati so me poslali semkaj k stricu. - 90 - P a v l i n a . K stricu Pavlu, kaj ? A n k a . K stricu Pavlu, da! P a v l i n a . Pa kako.ti je ime? A n k a . Za Anko me kličejo. P a v l i n a . Pa zakaj so te poslali k stricu mati, Anka? A n k a . Pojdi k stricu Pavlu, Anka, so dejali mati, in j im reci, so dejali mati, da so stara mati jako slabi in da naj pridejo brž domov stric Pavel, so dejali mati. P a v l i n a . A tako, tako... A n k a . Da, tako so dejali mati, pa to moram povedati stricu Pavlu. Pa bi j im povedala, samo ne vem, kje so stric Pavel, da bi šli domov stric Pavel. P a v l i n a . Stric Pavel kmalu pride, a sedaj pojdi z menoj, da mi boš še kaj povedala o svoji stari materi, da mi boš povedala, kod se pride k njim, ker bi j i h tudi jaz rada obiskala... Pojdi, Anka! (Prime jo za roko.) — 91 — A n k a . Pa mati so dejali, da moram govoriti s stricem Pavlom, da bodo šli k nam stric Pavel, ker so rekli mati, da naj pridejo precej stric Pavel. P a v l i n a . Saj boš govorila s stricem Pavlom, Anka, takoj boš govorila, ko se vrne. A sedaj pojdi z mano. (Odide z njo skozi draga vrata na desni. — Oder je nekaj trenutkov prazen.) K l e m e n č i č in C e l i n a (prideta skozi vrata na levi.) K l e m e n č i č (je oblečen sedaj v vrhnjo suktnjo, v roki ima pisni papir in kuverto.) K r i se mi je izpremenila v svinec! (Sede na stol pri mizi, vzame papir in ga dene v notranji žep.) C e l i n a (stopi k njemu in se mu nasloni na ramo.) Odpočij se, odpočij se, prijatelj ! Utrudil si se! K l e m e n č i č . Utrudil sem se do smrti! O, da mi umrje mati! Nikdar nisem mislil na smrt, a danes mislim, danes mislim nanjo tako vztrajno! Ali si vse to videl in slišal? Ali si to slišal, prijatelj? Si l i čul te njene besede, Jože? — (Udavi se ob čelo.) O, jaz bedak, jaz norec!... (Naglo.) Pa ti si že to vedel, ti si vse to že vedel, Jože! C e l i n a . No, d a ! . . . To se p r a v i . . . tako s l u č a j n o . . . nehote... _ 92 K l e m e n č i č . O, vidiš, vidiš! Pa ti mi nisi tega povedal! C e l i n a . Glej, Pavel, rad bi ti, pa ti nisem mogel. Bal sem se zate, kakor se bojim sedaj... K l e m e n č i č . O, ne boj se, samo ne boj se! Popolnoma sem miren, popolnoma... Ali je moglo priti d r u g a č e ? . . . Samo ne boj se zame!... Sedaj grem domov, domov k svoji materi in od tam j i pišem pismo, da sem se popolnoma umiril, da je čisto mirna moja k r i in da sem prepričan, da je moralo priti tako... Samo ne boj se zame, prijatelj! — Danes moram ravnati tako, j u t r i bi bilo morda prepozno... A bolje hitro in odločno kot n i k o l i . . . Samo zame se ne b o j ! . . . A l i je moglo priti drugače ? . . . Ona mlada in lepa, jaz star in tak — kakor vidiš in veš — prav nič ustvarjen za žensko! C e l i n a . Bil bi že, če bi bila ženska zate. K l e m e n č i č . A hotel sem j i dobro, tako dobro sem j i hotel! Pa ona ne more, morda hoče, pa ne more. Ljudje ne moremo vsega, kar hočemo. A jaz sem j i hotel dobro, pa nisem zanjo, zanjo je d r u g i ! . . . Samo ne boj se zame!... Ni vsak za vse in za vsakega... Tudi jaz nisem — to čutim sedaj! Sedaj nekaj č u t i m . . . Čutim, da sem samo za staro mater, za njene dobre oči! In če se zapro... Pomisli, prijatelj, to noč brez solnca,

— 93 — to mrzlo, strašno noč! . . . Ta bo zame, ta me ne bo pehala od sebe! Ta ne, samo ta ne! (Vstane.) Ah! . . . K svoji materi grem! A ti povej Pavlini, da jo pozdravljam in da ji pišem pismo z doma, da ji opišem občutke, ki me bodo navdajali v bližini umirajoče matere... Samo ne boj se zame... Vse bo še dobro, jutri bo vse spet dobro, in tako nam bo lepo! Meni in Pelini in Francu]... Z Bogom, prijatelj! (Poda mu roko.) Pavlini pišem pismo, a ne boj se zame. Kadar me vidiš, bom srečen, zapomni si to! Ne zameri! Tako težko mislim. Navdaja me slutnja, sladka in omamljiva. Moja sreča prihaja z brzimi korakami . . . K svoji materi grem! — Celinina. Ali ne smem s teboj, Pavel? Klemenčič. Ne, ne! Ostani tu, da ji poveš, kar sem ti naročil. Celinina. Pa bi šel tako rad s teboj, Pavel! Klemenčič. Saj me kmalu zopet vidiš in ne boj se zame. A pri svoji materi hočem biti spet... Otrok, ki se igra, ki zaigra vse in potare igračo, če se je nasiti . . . Ostani tu in ne boj se zame!... In če je komu kaj napoti, zakaj mu ne bi tega spravili v kraj, če lahko? In, glej, zato grem k svoji materi. Z Bogom, Jože! (Krepko mu stisne roko.) Celinina. Pavel . . . — 94 — Deklaminacija (prideta skozi druga vrata na desni.) Mina (zagleda Klemenčiča.) Tu so gospod stric! (Odide.) Klemenčič (zagleda Anko, veselo.) O, Anka, moja Anka! (Dvigne jo k sebi in jo poljubi.) Kaj pa je tebe dovedlo sem? (Postavi jo spet na tla.) Anka. Po Vas prihajam, stric. Klemenčič. Pome prihajaš? In kaj je takega? Anka. Mati so dejali, da naj grem po Vas, stric Pavel, pa da Vam naj rečem, da pojdite brž domov... Klemenčič. No, in kaj je takega? Anka. Mati so dejali, da so stara mati jako slabi, in so dejali mati, da pridite brž domov, stric Pavel! Klemenčič (se strese, kakor da ga je prešinila težka misel, potem poljubi Anko.) O, ti moje mlado solnce! Pa pojdiva k bolni, stari materi! (Odhaja z Anko k vratom v ozadju, tam se ustavi in se ozre po sobi.) Z Bogom, Jože! — 95 — Celinina (koce za njim.) Pavel! Klemenčič. Ostani in povej ženi, kar sem naročil! (Odide.) Konec drugega dejanja. \ Kmetiško domovanje. Prizorišče je razdeljeno po sredi s steno. Na desno je soba. Ob desni steni je spredaj okno. zadaj so vrata. Med obema stoji kmetiška skrinja. Pod oknom tik ob zidu je dolga miza, ob nji spredaj in zadaj stoli. V kotu ob levi steni podolgič stoji postelja, na nji pol leži, pol sedi Katarina. Ob zglavju stoji z belim prtom pregrnjena mizica. Na nji stoji križ, ob njem gorita dve sveči. Nad posteljo ob levi steni visi podoba sv. Katarine. Na levo je kuhinja. Spredaj ob levi steni stoji zidano ognjišče. Na njem nekaj posodja in gasneči ogenj. Ob desni steni stoji bela miza, nad njo visi na zidu svetilnica. Kraj mize v ospredju so zapita vrata, ki držijo v sobo. Vrata so tudi v levi steni zadaj ognjišča. Ta držijo na dvorišče. V desnem kotu so lesene stopnjice, ki držijo na podstrešje. Od leve stene iznad ognjišča do zadnje stene tik do stopnjic je napeta vrv. Na nji se suši nekaj perila. V začetku dejanja je še svetlo, a mračijo se bolj in bolj, in končno pride večer. V sobi kleče ob postelji Tone Muren. Ana in nekaj starih ženic. Nekatero imajo molke v rokah, takisto Katarina, ki ga drži v sklenjenih rokah. Starica. češčena si, Marija, milosti polna, Gospod je s Teboj, blažena si med ženami in blažen je sad Tvojega telesa, Jezus! 3 - 100 - Vsi. Sveta Marija, Mati božja, prosi za nas grešnike zdaj in na našo smrtno uro. Amen! — V imenu Boga Očeta in Sina in svetega Duha. Amen! (Prekrižajo se in vstanejo.) Katarina (je stara dvainšestdeset let, sivih las. posušenega, upadlega lica in vdratih oči. Težko sope. Govori

pretrgano, tiho... Pokrita je le do pasu. Oblečena je v teman jopič kmetiškega kroja. Naslonjena je na visoko zglavje. Tudi ona se prekriža in poljubi križ na molku.) Hvala vam, sosede, hvala vam! (Z desnico hoče seči za zglavje, pa ne more.) Daj, daj, Ana, obriši mi čelo! Vsa sem mokra! A n a (šteje trideset let, lepa. čvrsta ženska. Oblečena je praznično. Razoglava je. Kostanjeve lase ima spletene v kito. ki ji je zvita zadaj pod temenom.) Precej, mati! (Vzame majoličasto ruto izpod zglavja in ji briše čelo.) Pa ste res potni, mati! K a t a r i n a . Od slabosti, od slabosti... To je mrtvaški pot! T o n e M u r e n (ima štiriintrideset let. krepak in lep kmetiški človek v domači, vendar nedeljski opravi. Lase ima temne in močne brke enake barve. Ko vstane ud molitve, sleče suknjo in jo obesi na klin nad skrinjo. Sedaj popravlja Katarini zglavje.) E, kaj bi tisto govorili, mati! Kaj Vam hoče mrtvaški pot! Kmalu boste spet zdravi, pa je! (Obrnjen proti ženam.) Kaj ne V (Pomigne jim. da mu naj pritrdijo.) - 101 - Ž e n i c e . I, kajpada, kajpada! P r v a ž e n i c a . I, seveda, seveda boste kmalu spet zdravi. D r u g a ž e n i c a . Sedaj ste prejeli presveto rešnje Telo (se prekriža), in Bog Vam bo dal novih moči. T r e t j a ž e n i c a . Novih moči Vam bo dal Bog Sin in Marija, Njegova mati! K a t a r i n a . Da, da! Naj se zgodi Njegova sveta volja! N e k a t e r e ž e n i c e (odhajajo.) Hvaljen bodi Jezus Kristus! (Odidejo.) D r u g e . Na veke, amen! K a t a r i n a (sklene roke.) Češčeno bodi Njegovo ime! V s i . Na vekov veke, amen! K a t a r i n a . Ah, moj ljubi Bog! Zdaj-le sem pa bolj mirna... P r v a ž e n i c a . Kaj bi ne bili, saj je sam živi Bog prišel k Vam! D r u g a ž e n i c a . Sam kralj nebes in zemlje. - 102 - T r e t j a ž e n i c a . O, ta dobrota, ta večna dobrota! K a t a r i n a . I n ta milost, ta neskončna milost! T o n e (npihne svečo.) K a t a r i n a . O, naj gori, naj gori Njemu na čast in sveti Katarini, moji patroni! T o n e . Pa naj gori! (Zopet prižge svečo.) K a t a r i n a . Joj, joj! (Težko sope in kašlja.) Daj, poškopri me z žegnano vodo, da ostane sveti blagoslov na meni! A n a .(jo poškopri z oljkino vejico, ki je namočena v posodi, stoječi pod križem na mizici.) K a t a r i n a (se oddahne in pokriža.) Tako, tako ! — (Molk.) — Ana! A n a . Kaj hočete, mati ? K a t a r i n a . A l i še ni Anke s Pavlom ? A n a . Ni je še, ni je še, mati. — 103 — T o n e (stopi k oknu in gleda venkaj.) Pa bosta menda vendar kmalu prišla! K a t a r i n a . Joj, j o j ! Tako je, tako je človeku na stara leta! Tako je, ko prihaja zadnja u r a . . . P r v a ž e n i c a . Božja volja je to, mati soseda. K a t a r i n a . E, vem, vem! D r u g a ž e n i c a . Brez nje ne pade človeku niti las z glave! K a t a r i n a . Da, niti las! T r e t j a ž e n i c a . Pa mora biti tudi tako p r a v . . . K a t a r i n a . E, moj Bog, pa bi bilo lahko drugače. (Zajoka.) O, moj Bog, moj Bog ! Kako bi bilo sedaj vse d r u g a č e ! A n a (se skloni k postelji.) Mati, mati.' T o n e . Vedno govorite tako, vedno, naprej in naprej. K a t a r i n a . Kaj bi ne, ko mi je to vedno v m i s l i h . . . Joj, j o j ! . . . Že spet me je polil pot. Tako je mrzel kot led. Daj, Ana, oteri mi ga! — 104 — A n a (jo obriše.) K a t a r i n a . O, če bi bil duhovnik! T r e t j a ž e n i c a . Pa bi molil za Vas, soseda. K a t a r i n a . Da, da! Molil bi zame... D r u g a ž e n i c a . I n maše bi b r a l . . . K a t a r i n a (joka.) I n maše bi b r a l . . . T o n e . Kaj spet drezate v stare rane ? A n a . Saj res! P r v a ž e n i c a . Pa če bi bilo res lahko tako... T o n e . Če ni, pa ni, in konec besedi! Kaj bi zmeraj venomer ščebetale o tem ? A n a . Saj res! Samo da dražijo mater! P r v a ž e n i c a . Ba! D r u g a ž e n i c a . Dražimo — kajpak! T r e t j a ž e n i c a . Tako je, no ! Resnica oči kolje... T o n e . Seveda! Zdaj-le

smo molili, zdaj se pa bomo kregali, kaj neda? K a t a r i n a . E, ne, ne, ne! Samo tega ne! Častimo Gospoda, svojega Boga, in Mater Njegovo! (Sklene roke.) Češčena — č e š č e n a . . . (Ne more daljo.) V s i (pokleknejo.) P r v a ž e n i c a, češčena si, Marija, milosti si polna, Gospod je s Teboj, blažena si med ženami in blažen je sad Tvojega telesa, Jezus! V s i . Sveta Marija, Mati božja, prosi za nas grešnike zdaj in na našo smrtno uro! Amen! (Vstanejo in se prekrižajo.) V imenu Boga Očeta in Sina in svetega Duha, amen! N e k a t e r e ž e n i c e . Pa zdravi ostanite, soseda! (Odhajajo.) K a t a r i n a . Z Bogom, z Bogom ! D r u g e ž e n i c e . Hvaljen bodi Jezus Kristus! (Odhajajo.) K a t a r i n a , T o n e in A n a . Na veke, amen! K a t a r i n a . Pa molite zame! Ž e n i c e . Bomo, bomo! (Odidejo.) T o n e . Te babe! A n a . Saj res! K a t a r i n a . Kaj p r a v i š? A n a in T o n e . O, nič, n i č! K a t a r i n a . Pa sem mislila! (Misli.) A n a . Ah, moj Bog! (Odide v kuhinjo. Vrata pusti odprta. Eazpihava ogenj na ognjišču.) T o n e (hodi po sobi in sede na skrinjo.) E, no! Kaj hočemo ? (Molk.) Daj, Ana, skuhaj kaj materi! A n a . Saj bom lipovega cveta in črešnjevih pecljev — to je dobro zoper kašelj in za prsa. T o n e . Pa kamilic deni vmes . . . A n a . Bom, bom! K a t a r i n a . Ana! Tone! - 107 — A n a . Kaj je, mati ? T o n e . Ha? K a t a r i n a . Kaj še ni Anke s Pavlom ? T o n e (spet pogleda skozi okno.) E , ni ju še ne! K a t a r i n a . O, ti moj ljubi B o g ! . . . Pa sem spet vsa mokra. A n a (pride iz kuhinje in jo obriše.) Tako, mati! K a t a r i n a (težko sope.) Joj, j o j ! . . . (Zapre oči.) T o n e (vstane in gleda zdaj po sobi, zdaj posteljo, zdaj mizo.) H m , hm ! K a t a r i n a . A l i vesta, da je Pavel sedaj čisto drugačen, odkar se je oženil ? A n a . To se Vam samo zdi, mati. Tone. Kaj bo drugačen ? Nič ni d r u g a č e n ! K a t a r i n a . Pa je, pa je! Prej je bil vedno tu pri meni — zdaj ga pa ni, zdaj ga n i ! Še zdaj ga ni, ko u m i r a m . . . — UH — A n a (ji poravnava zglavje.) M a t i . . . T o n e . Lejte, ker ima ženo! K a t a r i n a . Pa kdo je več — mati ali žena, Tone? T o n e . No, to je že res! K a t a r i n a . Vidiš? A l i Pavel ni nikdar maral zame! A n a . To pa ni tako, mati! T o n e . Saj Vam je vedno pošiljal denar in Vam ga še bo! K a t a r i n a . Ne bo ga več t r e b a . . . o, že čutim ! . . . Joj, j o j ! . . . Zadušilo me b o ! . . . T o n e (jo dvigne, da sedi na postelji.) Pa bi morda vstali, mati! A n a . Sem na stol bi sedli. (Primakne stol.) K a t a r i n a . Če bi maral zame, pa bi bil duhovnik! T o n e . A l i ni tudi tako pošten in dober človek ? - 1)9 - K a t a r i n a . Pa če bi maral zame, pa bi bil duhovnik! O, kakšna čast bi bila to za našo hišo, kakšna dobrota bi bila to zame! Molil bi zame in maše bi bral zame in izprosil bi mi pri Bogu zdravja. A n a . A l i , mati, V i si ne daste nič dopovedati! K a t a r i n a . A Pavel ni maral zame in zato ni hotel brati nove maše, da bi me obhajal na smrtno u r o . . . Joj, j o j ! Zadušilo me b o ! . . . T o n e (Ani.) Daj, daj, kuhaj ! A n a (hoče v kuhinjo.) K a t a r i n a . Nikar, nikar! Če mi Bog ne pomore, mi tudi rože ne bodo! Pa Pavel bi mi lahko, če bi bil duhovnik. Pa ni maral zame, pa ni hotel biti duhovnik... A n a . • Ah, ti moj Bog ! K a t a r i n a . No, v i d i š ? . . . Kje pa je, kje pa j e ? . . . Ponj si poslala, pa ga ni. T o n e . Pa pride, no! K a t a r i n a . In še njegove žene nisem videla ! — 110 — A n a . Saj je rekel, da Vam jo že pripelje... K a t a r i n a . Haha, ko bom na parah!... Ah, j o j ! . . . Koliko sem trpela! Kot sveta Katarina, ki so jo razpeli na kolo, tako sem trpela, ker mi ni hotel biti sin duh o v n i k ! . . . A j o h ! . . . Zdaj-le, zdaj-le me bo zadušilo! O, sveta Marija! T o n e . Pa bi vendar sedli na stol, da pridete k sapi! A n a . Dajte, mati, dajte!

(Vzame blazine s postelje in jih poravnava na stol, ki ga je prej primaknila.) T o n e in A n a (pomagata Katarini s postelje na stol.) T o n e . Le lepo počasi, mati! Primate se me za vrat! A n a . Pa mene tudi, mati! K a t a r i n a (se oprime obeh, ki jo skoro neseta k stolu.) Joj, j o j ! To je pa moja zadnja ura! P a v l i n a (ima čipkasto ruto na glavi, pride z desne.) A l i sem prav prišla ? T o n e . Kam pa? (Obstane s Katarino v sredi med postelju in stolom.) — 111 — P a v l i n a (stopi v soho.) K materi Pavla Klemenčica. T o n e . Prav, prav ! (Prinese z Ano Katarino do stola. Posadita jo nanj. Tone poravnava blazine, Ana vzame odejo s postelje in ji zagrne z njo noge. Med tem časom ne govori nihče.) K a t a r i n a (omahne z glavo nazaj, zapre oči. sklene roke v molitev in giblje ustnice. Molk.) P a v l i n a (odmota ruto z glave in jo dene na mizo.) V i ste mati Pavla Klemenčica, ne ? K a t a r i n a (molče in rahlo prikima.) P a v l i n a (se obrne k Ani.) A V i ste njegova sestra. A n a . Da! P a v l i n a (se obrne k Tonetu.) V i pa ste njen (pokaže Ano) mož. T o n e . Vi pa vse veste! P a v l i n a . Kaj bi ne vedela, saj sem Pavlova ž e n a . . . K a t a r i n a (odpre oči. hoče vstati, a ne more.) Kaj ? Žena ste mojega Pavla ? P a v l i n a . Da! K a t a r i n a . Joj meni! Pa Vas nisem poznala! T o n e . Kdo bi si pa mislil, da ste V i njegova žena? A n a . Videla sem Vas že, če se ne motim. Pa kaj se bom motila? K a t a r i n a . Njegova žena ste. A , a , a ! T o n e . Kdo bi si mislil, da ima Pavel tako mlado ženo ? A n a . Saj res! P a v l i n a . Da, njegova žena sem. K a t a r i n a . Pa da niste prej prišli semkaj k meni! Joj, a o h ! . . . Zdaj-le, zdaj šele na zadnjo uro! P a v l i n a . Kolikrat sem že hotela! K a t a r i n a . No, pa? P a v l i n a (kakor da se boji izgovoriti.) Pa — pa ni hotel.. K a t a r i n a (tožeče.) Jojmeni! Ali vidiš, Ana? Ali slišiš, Tone? A l i verjameš zdaj, da ne mara zame Pavel? Joj, joj, daleč smo že, daleč! (Nasloni se nazaj in joka.) - 113 - T o n e . I nu! Koso izpoznamo šele v ostri travi. K a t a r i n a . Jej, jej! To sem jaz že vse vedela, pa mi nista verjela! Tak je Pavel, ker ni duhovnik, tak-le je moj Pavel! Pa ni nič več moj, Pavel pa ni, pa ni več m o j ! . . . Daj, Ana, daj, oteri mi pot! Mokra sem kot perilo na dežju. A n a (ji otere pot.) Pa zakaj ni hotel ? P a v l i n a . Ko bi vedela! T o n e . Tako je! Človek ne more vedeti vsega! K a t a r i n a . Pa če bi bil Pavel duhovnik, pa bi vse vedel — čisto vse — in ozdravil bi me. Zdaj pa bom morala umreti in prav rada bom umrla, prav rada, to vam rečem ! A n a . A l i , mati, kaj pa mi drugi? K a t a r i n a . O, vi ste dobri ljudje, ti in Tone in Anka! T o n e . E, mati! Taki smo — no! Pa bi bili še bolji, če bi mogli biti. Pa kaj hočemo : vol je vol in nikdar ne bo konj! 8 — 114 — K a t a r i n a . A Pavla je popačil svet, da je pozabil na Boga in name! In nikdar ne bo srečen, ker ni hotel biti duhovnik in je pozabil na četrto božjo zapoved!... Zdaj-le bom pa u m r l a . . . . A kje je Anka, Anka? P a v l i n a . Anka je še tamkaj pri njem. Preden je govorila z njim, je govorila z menoj. Vse mi je povedala, kako Vam je, mati, in kot naj grem, da pridem k Vam, ker sem si Vas želela videti. K a t a r i n a . O, hvala, hvala! P a v l i n a . Tako sem si Vas želela videti! T o n e . Lepo je to od Vas — res je lepo! A n a . To je — da! P a v l i n a . Pa mi ni hotel napraviti tega veselja. Odlášal je od dne do dne. »Kaj boš hodila v tisto kmetiško bajto?« mi je vselej dejal, kadar sem ga prosila, naj grem k Vam. T o n e (jezno.) O, ti vrag! K a t a r i n a . O, vidiš, v i d i š ? A n a . Kmetiška bajta? Lej ga! Pa je bil tukaj-le rojen! — 115 — K a t a r i n a . Da tukaj-le, in zibelka je stala tu poleg postelje, i n tako rada sem imela svojega Pavla! In zakaj sem ga rada imela ? Zato,

ker sem ga imela in zato, da me zdaj, ko umiram, ne mara. O, moj Bog, moj Bog ti križani, to je pa res hudo! A n a . Kdo bi si mislil, da je tak naš Pavel! P a v l i n a . Tak, tak — o, jaz vem, kakšen je! K a t a r i n a . A l i ni tudi z Vami dober? P a v l i n a . Dober? H a ! Dober! K a t a r i n a . Torej ni? P a v l i n a . Vse prej, samo dober ne! O, mnogo sem morala že pretrpeti — mnogo, mnogo! Pa kaj šele bo ? T o n e . Pa tepel Vas menda ni. P a v l i n a . Tepel me še ni, pa bi me kmalu. Danes popoldne je že dvignil roko nadme,*pa sem mu ušla še ob pravem času. K a t a r i n a . Joj, j o j ! Kaj sem čakala ! 8* - 116 — P a v l i n a . A l i drugače me muči, kakor ve in zna. A n a . Kdo bi si mislil? T o n e . Pa je bil vedno tako dober naš Pavel. P a v l i n a . Kazal se je dobrega... K a t a r i n a . Da, da, tako! Kazal se je, samo k a z a l . . . P a v l i n a . Kazal se je, da! Tudi meni se je kazal v početku, a zdaj, ko sem njegova, pa je tak! O, ko bi ne bila njegova! T o n e . Kar je, je! To je križ brez Boga! — E , pa jaz ne vem, če je Pavel res tak... P a v l i n a . Moj Bog, če je pa res! T o n e Ko pa je bil zmeraj tako dober! In človek ni vreme. P a v l i n a . O, saj bi vam še kaj več povedala, še mnogo več. A n a . No? P a v l i n a . Pa se bojim za mater. T o n e . E, beseda ni konj! ' K a t a r i n a . Kaj hujšega pa vendar ne morete povedati. P a v l i n a . Hujše, hujše! A n a . Pa naj bo, kar hoče, samo povejte! Kaj ne, mati? K a t a r i n a . Da, naj bo, kar hoče! Saj me je že to čisto potrlo, čisto — do smrti! In bolj me ne more nič več! P a v l i n a . A bojim se! T o n e . E — no! K a t a r i n a (težko sope.) A o h ! . . . Zdaj-le prihaja... Ha! Kaj pa je? Kaj je še takega? P a v l i n a (gleda zadovoljno ob svojem uspehu.) Mati, res je to, kar Vam povem! Dejal mi je danes, in njegov prijatelj je tudi čul te strašne besede, dejal je: O, da bi mi umrli mati, da bi mi umrli! K a t a r i n a . Jezus, Jezus Nazarenski! - 118 - P a v l i n a . Da, tako je govoril! T o n e . Pojdite! A n a . O, sveta nebesa! K a t a r i n a (spne roke kvišku.) O, sveta nebesa, sveta nebesa, sprejmite me vase! (Roke ji omahnejo. Joka. Molk.) Kako me je že sit! O, moj pravični Bog, daj, da umrem! P a v l i n a . To sem Vam hotela povedati, da ga boste čisto poznali, da si lahko mislite, kako strašen človek je Vaš Pavel in koliko moram trpeti poleg njega. K a t a r i n a . Molila bom za Vas, da Vam Bog olajša trpljenje in da ga Bog privede na pravi pot, da ne bo večno pogubljen! O, Pavel, Pavel! (Joka.) Glej, s solzami v očeh umiram ! P a v l i n a . Bog Vam bodi tolažba, mati! A jaz moram stran! (Omota si ruto.) Zakaj, če pride in me vidi tu, bi mi bilo gorje! K a t a r i n a . Gorje, gorje! P a v l i n a . Z Bogom, mati! K a t a r i n a . Ah — zdaj-le bom ugasnila kot l e š č e r b a . . . (Spne se.) O, Ana, T o n e . . . — 119 — T o n e in A n a . Mati! (Priskočita in jo posadita na stol nazaj.) P a v l i n a (zase, polglasno.) Pomagalo bo! Uničila ga bom ! K a t a r i n a (onemogla.) A h ! (zapre oči.) P a v l i n a . A l i tod (pokaže na desno) ne smem nazaj, da me ne sreča, če pride. T o n e . Pa pojdite tod-le (pokaže na levo) skozi kuhinjo in dvorišče na cesto, pa pridete od druge strani domov. P a v l i n a . Z Bogom! K a t a r i n a . (molče prikima.) T o n e in A n a . Z Bogom! P a v l i n a (gre skozi kuhinjo in vrata na levi. Ana jo spremi. Na vratih ji da Pavlina roko.) Z Bogom! Bog Vas tolaži! (Odide.) A n a (migne z rameni.) Zgodi se njegova sveta volja! (Vrne se nazaj. Briše si solzne oči.) T o n e . Daj, daj, še ti začni! - 120 — A n a . Kaj ti veš, kako mi je hudo! Kakor bi toča pobila polje... T o n e (sede na skrinjo, podpre glavo in misli.) Človek je kot pratika, ki kaže lepo vreme, pa pada dež. Kdo bi si mislil, da je naš Pavel tak — živ krst ne! K a t a r i

n a (govori s slabotnim, pojemajočim gla.som.) In sedaj je vsega konec!... In sedaj bom umrla in bom umrla! . . . A ti, Ana, povej Pavlu, da mu vse odpuščam, tudi to, ker ni hotel biti duhovnik in ker si je želel moje smrti in ker ni maral zame... Joj, koliko sem trpela zavo!jo nJega> P a m u v s e odpuščam! A n a (poklekne poleg Katarine, joka.) O, mati! K a t a r i n a Vidiš, kako ga je popačil svet!... Iztrgal mu je Boga iz srca in mene, in mene tudi! O, moj Pavel, moj P a v e l ! . . . (Dvigne se, globoko zasope in pade na stol. Glava se ji skloni na prsi. Umije.) T o n e (skoči po svečo in z njo v roki poklekne poleg stola. Molk. Katarini zatisne oči.) A n a (se spne h Katarini.) O, mati, moja mati! — 121 — T o n e (vstane, dene svečo nazaj.) Umrli so! Saj so b i l i bolni in stari! (Gre k oknu. Kliče.) Hoj, Blaž, mežnar Blaž! Hoj, hoj! B l a ž (za odrom.) Hoj, hoj! Kaj bo ? T o n e (pokaže, da naj zvoni.) Mati so umrli. Daj, zvoni! B l a ž . Ha, ha ! Že dobro ! T o n e (pazno gleda.) A l o ! Glej, glej, Ana! A n a (vstane.) Kaj je ? T o n e . Zdaj gresta. A n a (gre naglo k oknu.) Anka in Pavel ? T o n e . Da! A n a . Zdaj, ko je prepozno! T o n e (gre od okna, takisto Ana.) Kaj hočemo? To je volja božja. E, jej! K l e m e n č i č in A n k a (vstopita skozi vrata na desni.) — 122 — T o n e (Klemenčiču.) Pa bi prišel pojutrišnjem k pogrebu... A n a . Saj res! K l e m e n č i č (dene klobuk na mizo.) Otrok hodi p o č a s i . . . Kaj je ? T o n e (pokaže na Katarino.) Tamkaj so... K l e m e n č i č (plane h Katarini.) O, mati! (Poklekne in ji poljubi roko.) A n a (joka.) Umrli so! K l e m e n č i č . O, mati, mati! Vaša roka je mrzla, Vaša dobra roka je tako mrzla! (Spne se in ji pogladi lice.) In Vaše lice je mrzlo, kot led je mrzlo Vaše blago lice, m a t i ! . . . O, moja mati, mati, V i moja edina mati! (Zgrudi se na kolena in ji poljublja roko.) Umrli ste mi, V i ste mi u m r l i ! (Joka.) A n k a (se privije k Ani.) Pa so res umrli stara mati ? A n a . O, res, res! Pa lepo moli zanje, lepo se pokrižaj in moli! A n k a (poklekne, se prekriža in moli.) K l e m e n č i č (naglo vstane.) O, ti moj Bog! — 123 — T o n e . Vidiš, in jokali so na zadnjo uro zavo!jo tebe, Pavel. A n a . In tvoja žena j im je vse povedala, kak si, Pavel! K l e m e n č i č (začudeno.) Moja žena? Ali je bila tu moja žena! T o n e (Ani.) Ti pa tudi vse izblebetaš! K l e m e n č i č . A l i je bila tu moja žena? A n a . No, da!* K l e m e n č i č (naglo.) In kaj je povedala ? T o n e . O, kaj bi govorili semintja ? Kar naravnost ti povem, kaj je rekla! Rekla je, da si grd človek, Pavel, grd in hudoben, da si si želel materine smrti in da si jo hotel tepsti — veš, to je rekla tvoja žena! K l e m e n č i č (obupno.) O, Jezus! A n a . Da! In potem so mati umrli, zavo!jo tebe so umrli, iz same žalosti so umrli! T o n e . Tak si, vidiš! — 124 — K l e m e n č i č . In vidva to verjameta? T o n e (migne z rameni.) A n a . Saj so še mati! K l e m e n č i č . I n sedaj je konec, konec, konec!... In sedaj bom u m r l ! . . . (Glava se mu nagne na prsi, z roko potegne po čelu in se ozre k Katarini.) Dobro ! Le verjemite, mati! A tu se Vam zaklinjam pri živem Bogu, da nisem bil tak, da nisem bil slab! Ampak umorili so me! Srce so mi prebodli z mečem in v dušo so mi nalili obupa! In na mojo pamet je padla noč, noč tako strašna in mrzla, ki me kliče za Vami, m a t i ! . . . O, blagoslovite me, blagoslovite me ! (Poklekne ob nji in dene njeno desnico na svojo glavo.) O, blagoslovite me! (Glavo zakrije z dlanmi in joka.) T o n e . Zdaj je prepozno! K l e m e n č i č (vstane.) Tako, t a k o ! . . . In vse je sedaj dobro! Pa bo še bolje... A zdaj bi bil rad sam... nekaj trenutkov bi bil rad s a m . . . V glavi mi šumi, in misliti moram... (Ozira se okolo.) T o n e . Tja pojdi v kuhinjo! K l e m e n č i č (gre.

r.a vratih se ustavi.) A verjemita mi, da so ljudje zlobni. Ljudje so kanalije, ki nas tirajo v smrt! In tudi to mi verjemita, da je smrt konec trpljenja, da je smrt naše plačilo! To mi verjemita! (Odide v kuhinjo.) T o n e . Ti že v e š ! (Gre za njim.) Pa da ne boš v temi, ti prižgem luč. (Prižge svetilnico nad mizo.) Tako! (Odide v sobo.) A n a (odpre med tem skrinjo in zлага na mizo razno žensko obleko in perilo.) Tone, skoči po sosedo, da mi pomaga preobleči mater! In otroka vzemi s seboj, da nam ne bo napoti! T o n e (vzame klobuk s klina in se pokrije.) Pojdi, Anka ! A n k a . Pa me je strah! A n a . Saj je angel varuh s teboj. T o n e . Pojdi, pojdi! (Prime Anko za roko in odide z njo skozi vrata na desni.) A n a (vstane od skrinje.) K l e m e n č i č (ki je hodil doslej zamišljen po kuhinji gorindol, pride na vrata.) Sestra, Ana! A n a . Kaj je, Pavel? K l e m e n č i č . In ti vse to verjameš ? — 126 — A n a . O, Pavel, ko bi vedel, kako mi je hudo! K l e m e n č i č . To se reče, da verjameš! Dobro, d o b r o ! . . . A verjemi, da so ljudje slabi in hudobni. Jaz to vem, jaz to danes posebno dobro vem. In hudo mi je, silno hudo. Kako mi je, to boš šele videla. Tako mi je hudo, da bi rad u m r l ! Vidiš, Ana, vse so mi vzeli — vse, veš, kaj je to? To je mnogo, to je preveč! In tega ne preneso moje moči! (Obrnjen h Katarini.) Mati, vidite, prisegam Vam, da ni bil Vaš Pavel tak! A l i Vašega Pavla so umorili, umorili so ga kot nemo žival! Da, mati! To je resnica, samo to! Pa saj bom kmalu spet pri Vas, kmalu, k m a l u . . . (Odide spet v kuhinjo, zapre vrata in jih zapakne.) A n a . Pavel! K l e m e n č i č . Samo malo časa me pusti samega! (Sleče vrhnjo suknjo in jo dene na mizo, ki jo pomakne pred vrata.) Samo malo časa, in vse bo spet dobro! In verjela boš tudi ti, da nisem tak! A n a . O, ti sveta Marija sedemžalostna! (Gre spet k skrinji.) K l e m e n č i č (kodi nekaj časa po kuhinji, potem vzame iz notranjega žepa papir, sede k mizi t n začne pisati s svinčnikom. Med pisanjem večkrat vstane, pomišlja, hodi po kuhinji, zopet sede in piše). — 127 — A n a (pri skrinji.) O, j e j ! To smo ubogi ljudje! Kaj ne, Pavel? Samo trpljenje veninven! K l e m e n č i č . Ljudje so zlobni, tako silno so zlobni! Ana, ne verjemi ljudem, zakaj ljudje so zlobni! To so hudiči — drugih n i ! Verjemi, da drugih ni. Mi, k i smo dobri, smo njih žrtve in moramo v kraj! Daleč, daleč moramo — tja v nepovratnost. Le verjemi, sestra, da moramo! Ne verjemi lažem, a meni verjemi! A n a (gre k vratom.) O, Pavel, Pavel! K l e m e n č i č (vstane in tišči vrata.) Ha ? A n a . Pavel, pridi sem! Tako me je strah, tako silno me je strah! K l e m e n č i č . Saj me boš kmalu spet videla! Le potrpi! A n a . Oh, kako me je strah! (Gre od vrat k vratom na desni.) To je čudno, da me je hipoma tako strah! K l e m e n č i č (nasluša, zopet sede in piše.) T o n e in s o s e d a (vstopita, ko lioče Ana odpreti vrata.) — 128 — A n a . Hvala Bogu, da sta p r i š l a ! Tako me je čudno strah ! T o n e . E, pojdi! (Klobuk obesi na kljuko.) S o s e d a . No, no! Torej so umrli mati! (Ogleda se po sobi, Katarino poškropi in se prekriža.) A n a . Da, kakor vidite! S o s e d a . Joh, moj Bog! Starost je žetev smrti. Kaj hočemo ? Bog j im daj nebesa! A n a . Nebesa, nebesa, saj tukaj j i h niso imeli! T o n e . Kdo jih pa ima ? Morda cesar. S o s e d a . Tisto je že res! No, pa jih bomo napravili na pare. T o n e (odmakne mizo.) Tako-le bom postavil mizo podolgič. (Pokaže od srede zadnje stene v ospredje.) S o s e d a . Pa bo bolje tako ! (Pokaže od leve stene proti desni.) Zmeraj je bolje, če gleda mrlič proti solncu. A n a . Vi že veste! T o n e (spet premakne mizo.) No, pa dobro! Pa jo bom postavil semkaj. Postelj spravimo v kuhinjo, a skrinjo pod streho, da

bo več prostora. A n a. Kako jih bomo pa oblekli V S o s e d a (ogleduje Katarino.) Ta-le jopič bo dober. Kaj pa perilo? A n a . To je od danes popoldne. Preoblekli smo jih, preden so prišli s sv. obhajilom. S o s e d a . No, potlej je pa dobro. Samo krilo bomo vzeli drugo. A n a . Tukaj je njihova obleka. (Pokaže na mizo, kamor je prej iz skrinje zlagala obleko in perilo.) S o s e d a (prebira.) To-le je preveč pisano... To t u d i . . . a to-le bo pa dobro, to pa bo! (Odbere črno krilo in ga ogleduje proti sveči.) To-le pa bo dobro! No, pa pomagaj, Ana! (Stopita h Katarini.) A n a . Ti moj Bog, to je težko delo! T o n e . O, težko, težko! — 130 — C e l i n a (pride skozi vrata na desni. Bled je, nemiren.) Dober večer! V s i . Bog daj! T o n e . A V i ste! C e l i n a (zagleda mrtvo Katarino.) A l i so umrli mati ? V s i . Da, da! C e l i n a (se prekriža. Nekaj hipov molk.) K l e m e n č i č (začuje Celinin glas, vstane, zgane pismo, vzame iz denarnice nekaj bankovcev ter jih s pismom vred spravi v kuverto, na katero nekaj zapiše. Silno je nemiren. Tiplje se po vseh žepih in se boječe ozira okrog sebe.) C e l i n a . < A kje je Pavel ? T o n e . O, Pavel, to Vam je človek! C e l i n a . A kje je? A n a . Sam je hotel biti. C e l i n a . (nestrpno.) No, pa kje je vendar? Za Boga! — 131 - K l e m e n č i č (hodi po prstih po kuhinji kakor bi nečesa iskal. V tem zapazi napeto vrv. Brž pograbi z nje perilo, ga vrže pod mizo in vrv sname šiloma, nervozno. Zmota jo in skrije pod suknjo. Z desno roko šine v lase, dvignó rame, kakor da ga zebe, in se s plašnimi, zmedenimi očmi ozira okrog, z levico si vije brado in nekaj hitro, sam zase šepeče.) T o n e . Tamkaj v kuhinji. (Pokaže na levo.) C e l i n a (stopi do vrat in potrka. Rahlo.) Pavel! (Nasluša.) Pavel! A l i si tu, Pavel ? K l e m e n č i č (trepeče po vsem telesu. Zagleda stopnjice, ki drže na podstrešje. Čudno se zasmije. Trata, ki drže na dvorišče, odpre in gre naglo, a tiho, po prstih po stopnjicah ter izgine na podstrešje.) C e l i n a (potrka močneje.) Pavel! (Glasneje.) Pavel! Kaj me ne čuješ? Jaz sem, jaz — J o ž e ! (Nasluša.) Pavel! (Drugim.) A l i , za Boga, kaj je to? V s i (pristopijo bliže.) A n a . Saj je ravno prej govoril z menoj. (Kliče.) Pavel! C e l i n a (skuša odpreti.) Pavel! Ali kaj je to? Vrata so zapahnjena ! T o n e (poizkuša odpreti. Kliče.) Pavel! Oglasi se vendar! 9* A n a (v joku.) Pavel, Pavel! C e l i n a . Moj Bog, kaj se mi zdi, kaj strašnega se mi z d i ! (Tonetu.) Prosim Vas, odprite vrata, odprite jih naglo, naglo! T o n e (se z vso silo upre v vrata.) No, ali pojde ? Pa saj grem lahko od one strani! (Naglo zbeži venkaj.) C e l i n a . Moj Bog, moj Bog! (Zamisli se.) A l i to ni mogoče! To ni mogoče! To bi bilo p r e s t r a š i l o ! A n a (naglo.) Pa kaj, kaj pa? Mene je tako strah! T o n e (priteče z leve strani in obstane na vratih.) Pavla n i ! (Odmakne mizo od vrat, jih odpahne in odpre.) Ni ga ! C e l i n a (stopi v kuhinjo, oni dve ostaneta na vratih.) Ni ga! ((deda okrog.) Tu je njegova suknja. T o n e . Miza je bila pomaknjena pred vrata. A ona vrata (pokaže vrata na levo) so bila odprta. C e l i n a . (zagleda na mizi pismo.) A kaj je to? (Vzame pismo v roko in bere.) Svoji ženi! (Pismo obdrži.) — Jezus, Marija, tu se je nekaj zgodilo! (Kliče.) Pavel, Pavel! (Ore rta leva - 133 - vrata.) Pavel, Pavel! (Ore ven na dvorišče.) Pavel, Pavel! (Odgovarja mu rahel, komaj slišen odmev.) Pavel! (Na vasi zalaja pes, v tem zapoje mrtvaški zvonec.) A n a in s o s e d a (pokleknetá pred Katarino, se prekrižata in molita.) T o n e (stoji nekaj časa zamišljen sredi kuhinje, potem stopi v soho, poklekne na desno koleno, se prekriža in moli. Zavesa počasi pade.) Konec tretjega dejanja.

ČETRTO DEJANJE

Prizorišče kakor v drugem dejanju. Xa kredenci gori svetilnica. Mrtvaški zvonec še poje. D e k l a M i n a (stoji pri kredenci in vzame iz predala bel namizni prt, ki ga razgrne po mizi. Potem pogrinja za večerjo. Na levo in desno dene [10 en krožnik, spredaj in zadaj po dva krožnika. Pred vsak krožnik postavi kozarec in primakne k mizi stole. Ko je s tem gotova, postavi svetilnico na sredo mizo.) Ž u p n i k B r e g a r (vstopi skozi vrata v ozadju precej, ko se dvigne zavesa, in hodi po sobi gorindol. Zamišljen je, roke ima sklenjene na hrbtu.) M i n a (se ozre k vratom.) Dober večer, gospod župnik! (Med govorom opravlja svoje delo.) B r e g a r . Bog daj! M i n a . Bog ve, kdo je umrl? (Zvonec umolkne.) B r e g a r . Ne vem. M i n a . Ah, srečen je! B r e g a r . Srečen, če je umrl, spravljen z Bogom. M i n a . To, to! — Z življenjem ni tako n i č . . . B r e g a r . Nič, n i č ! . . . Pa kaj Vi veste ? M i n a . Jaz ? Nekaj pa že! B r e g a r . No, da! Nekaj, nekaj... M i n a . Sita sem ga že, veste, gospod župnik ? B r e g a r ustavi pred njo.) Ha ? M i n a . Sita sem že življenja v tej-le hiši, to Vam rečem. B r e g a r . A, tako! M i n a . Tako, tako! Pa saj ga mora biti sit vsak, kdor še količkaj človeka — tako je zdaj tukaj pri nas. B r e g a r . Pa kaj je takega * - 139 — M i n a . To je tako, da ni več mogoče tega prenašati. Pravim Vam zato o tem, gospod župnik, ker ne morem več tega prenašati, to Vam rečem! Že nekaj let sem tu v službi, ali tako ni bilo še nikdar, to Vam rečem. B r e g a r (naglo.) Nikdar, nikdar! M i n a . No, vidite! Križani Bog, kdo bi tudi to prenašal? Veste, gospod župnik, potrebo čutim, da se izpovem. Tako je ! In to Vam rečem : Vsaka beseda, ki jo človek tu čuje, je kot n a b r u š e n pipec. Ha? To je dosti rečeno ! To Vam rečem! (Iz kredence vzame steklenico vina in ga postavi na mizo.) B r e g a r . Glejte našo Mino! Tudi ona je iz voska. M i n a . Hej! Iz v o s k a ? . . . No, V i že veste, jaz ne vem, iz časa sem... No, da! Pa je že prav, kar ste rekli. Iz voska, iz v o s k a . . . Kaj morem zato, da tudi mene b o l i ! In naša gospa — mlada in stara — že skrbita zato, da boli. To Vam r e č e m ! Storim tako — ni prav, storim drugače — ni prav! Vosek gor, vosek dol — boli pa vendar! In še nekaj bi Vam povedala, gospod župnik, veste, tako v p r i l i k i , veste, kakor so mi pravili nekoč moj rajni oče, veste, da se sito pretrga, če namečemo vanje kamenja. B r e g a r . Kdo pa je zdaj sito ? — 140 — M i n a (se ozre po sobi, tiše.) Sito? — To Vam rečem! Ta-le cela hiša je sito! In nekaj je padlo nanjo, kar je bo razrinilo na vse plati, da ne bo naposled nič ostalo. B r e g a r . Salament! M i n a . Hm, hm! Pa boste videli! To vam rečem! Naša gospa se plazijo kot senca proti poldnevu, ko je je vedno manj. In naša mlada gospa — jeh! — če bi mogla povedati v p r i l i k i ! Tako žive naprej in naprej kakor bi se jim kam mudilo. A njen mož so kakor vrba, ki visi nad grobom. In mladi gospod so uklonili tilnik kot vol v jarmu, in, i n . . . B r e g a r . No, kaj pa jaz ? M i n a . Borne! Vi pa berete maše. B r e g a r . Veninven pa vendar ne. M i n a . Vem, saj ni vsak dan Božič... No, in vse je tako čudno, in naš Primož je tudi kot megla in pojde stran. Pa jaz tudi pojdem, to Vam rečem! B r e g a r . Stran ? M i n a . Da, in to je, kar sem hotela reči in kar porečem še jutri gospe, ali pa še nocoj, če bo p r i l i k a ! 141 - B r e g a r . Že dobro! M i n a . Dobro, dobro, če je dobro slabo! Pa že tako pride na tem svetu ! Vsega bo konec: dobrote in zlobe! Še kamen se razpraši, če gre preko njega težak voz. Zato pa poj dem, da me ne

zaduše ti črni oblaki, ki so se zbrali nad to hišo. B r e g a r (skomigne z rameni.) Človek časih nima besedi! M i n a. Da, sapo mu zapro! G o s p a T a š e v a (pride z desne.) M i n a. O, ravno prav je, gospa, da ste p r i š l i! T a š e v a . Kako to? M i n a. Nekaj Vam moram povedati, gospa! T a š e v a (sede na zofo.) Torej ? M i n a . Pa ne smeje biti jezni zavoljo tega, gospa ! T a š e v a (z nasmehom.) Le povejte, Mina! M i n a . Ali tako mi je težko, gospa! — 142 — T a š e v a . A l i Vam naj pomagam ? M i n a. Oh, saj ne veste, kaj hočem. T a š e v a . To, kar Primož. M i n a. Jah! (Začudi se.) T a š e v a . Stran hočete, ne? M i n a (v joku.) Da, gospa! T a š e v a . No, glejte! Kar pojdite! M i n a. Pa V i ste jezni name, gospa! T a š e v a . Kar pojdite, sem rekla — a brez jeze Vas odpuščam ! M i n a . Gospa... T a š e v a (vstane.) Dovolj, dovolj! M i n a. Gospa... ali V i . . . T a š e v a . Dovolj, za Boga! Če rečem, da nisem! (Hodi po sobi.) M i n a (odhaja. Na zadnjih vratih) Pa ne še nocoj ! (Odide.) T a š e v a (pride k mizi in sede na stol na levem koncu.) Kadar Vam drago! (Podpre si glavo.) Tako sem bolna! B r e g a r . Ah, da! Mina hoče vedeti, da je vsa hiša bolna i n zrela za propad. T a š e v a . Prav pravi! Zato me ostavlja, in Primož tudi, i n morda še kdo d r u g i . . . In ostala bom sama, da se bo sesulo nad menoj to trhlo zidanje! Vsaj grob imam — drugega tako nič! A bolna sem, po vsem telesu se mi plazi nekaj kot slutnja, da bom umrla. Bazpasla se mi je ta mračna slutnja po vsi moji duši. O, da bi vsaj umrla! B r e g a r . In če bi v resnici prišla smrt — ali si pa tudi pripravljena nanjo? T a š e v a . Zrela sem zanjo kot jesenski grozd. Kadar človek živi in uživa, takrat mu ni do smrti. A l i kadar ni več življenja, kadar nam drgetajoče sili kri po žilah — kaplja za kapljo — da čutim, kako se mi stresa srce kot pokvarjena ura; kadar prihaja človek truden in željan pokoja, izžet kot citriona, poln gnjeva in zlovolje — takrat hrepenenče čaka smrti. B r e g a r . človek pač hrepeni vse svoje žive dni. 144 - T a š e v a . Če ne po življenju, pa po smrti! (Molk. Vstane, gre k oknu, ga odpre, gleda venkaj in si gladi čelo z desnico.) B r e g a r (hodi gorindol.) A čas je, da začneva! (Pogleda na uro.) T a š e v a (vzame ruto iz žepa in joka.) B r e g a r (stopi k nji.) Pavlina! T a š e v a (se mu nasloni na prsa.) O, ko bi vedel, kako sem bolna! Tako silno sem bolna! In umrla bi rada! (Naglo.) A l i veš ? A l i ti to veš ? B r e g a r . Kaj pa? T a š e v a . A l i veš, da me je sram, tako me je sram! (Obraz si zakrije z obema rokama.) O, kako me je sram! B r e g a r . Pavlina! T a š e v a . A l i jo vidiš ? A l i me vidiš ? Tako sem bila mlada in lepa in zdrava! Pa tako življenje, tako grdo življenje! O, fuj, fuj, fuj ! (Izmučena sede na prejšnje mesto.) In moja hči vse to ve! O, kako me je sram, kako me je silno sram! Da morem umreti, o Bog, da morem zdaj umreti! — 145 — B r e g a r . Pustimo smrt, sedaj moramo urediti življenje! Nocoj morava spraviti vse v red. Sedaj bo prilika pri večerji. T a š e v a . A l i tega ne prebijem! Zdi se mi, da nekam hitimo v pogubo. Zdi se mi, da se majajo tla pod menoj. B r e g a r . Noge se ti šibe od slabosti. T a š e v a . Od peze, ki sloni na meni z neizmerno t e ž o . . . B r e g a r (sede na desni konec mize.) Pa bomo odvzeli ta jarem z božjo pomočjo. Če človek hoče, stori mnogo. T a š e v a Vem, vem! Strašne stvari lahko počne, če hoče. »Ali je to mogoče, ali je to mogoče?« se vprašujemo. Pa je vse mogoče ! O, jaz to vem! Za Boga, kako je bilo z menoj! B r e g a r . Kar je bilo, je bilo! A sedaj mora biti drugače. Pusti meni vso stvar! P a v l i n a in F r a n c (prideta skozi vrata v ozadja.) Dober večer! (Pavlina sede na zofo, Franc na levo poleg nje.) T a š e v a in B r e g

a r Dober večer! (Pogovarjata se tiho dalje.) 10 — 146 — P a v l i n a A to ti moram povedati. F r a n c . Kaj ? P a v l i n a . Bila sem tam — pri njegovi materi... F r a n c . Ali sama? P a v l i n a . Sama. F r a n c . In čemu? P a v l i n a (mu na skrivnem stisne roko.) Ker mu ne privoščim matere in ker hočem biti samo tvoja... Pa tega ne razumeš. F r a n c . Pavlina, kako te razumem ! B r e g a r . Torej tako ! Vse pojde ! T a š e v a . Dobro! B r e g a r (pogleda na uro.) A kje je nocoj Pavel toliko časa ? T a š e v a . Njegova navada ni, da bi bil netočen. P a v l i n a . Tudi na to stran mora biti enkrat izjema. — 14-7 — F r a n c . In profesorja Celine tudi ni. P a v l i n a . Ta se ga gotovo zopet drži za suknjo. Saj sta vedno skupaj. (Vstane in gre do Celininih vrat ter jih odpre.) Tema... (Gre k mizi in sede za mizo poleg Bregarja.) F r a n c . Pa čakajmo! P a v l i n a . Čakajmo na njegovo milost! (Natoči si v kozarec vina in ga izpije.) B r e g a r . Danes si žejna, Pavlina! P a v l i n a . Strašno sem žejna. Kakor bi se vse v meni p o s u š i l o . . . Pa saj ni treba čakati, saj vesta, kdaj je čas večerje. • B r e g a r . Ali to je res čudno. T a š e v a . Morda sta se zamudila kje na izprehodu. F r a n c (vstane in gre proti mizi.) Že mogoče. T a š e v a . Pozvoni, Franc! F r a n c (pride do kredence in pozvoni, potem sede za mizo poleg Taseve. da sedi tik Pavline.) 10* — 148 — P a v l i n a . To čakanje je nestrpno. B r e g a r . Vsaka malenkost te vznemirja. P a v l i n a . Ah, vsi skupaj ste sitni. T a š e v a . A sama najbolj. P a v l i n a . Vi najbolj — tako! T a š e v a (jezno.) Pavlina! B r e g a r . Mir, mir, mir. P a v l i n a . O, mir! H a ! To je nekaj španskega za nas in pri nas! M i n a (vstopi skozi vrata na desni.) Kaj želite, prosim. T a š e v a . Prinesite večerjo ! Za oba gospoda (pokaže prazna krožnika v ospredju mize) denite na stran. M i n a . Da, gospa! (Odide.) T a š e v a . Če bo mrzlo, ne bom jaz k r i v a . . . - 149 — B r e g a r . Saj morata vendar priti vsak hip. (Pogleda na uro.) To je vendar čudno! T a š e v a . A l i tako čudno mi j e . . . tako čudno, da ne morem povedati. Tako sem čudno bolna! B r e g a r . Razburjenje zadnjih d n i . . . M i n a (prinese večerjo in jo postavi na mizo ter hoče oditi.) B r e g a r . Pa bi poslala po zdravnika. T a š e v a . Kaj vem ? B r e g a r . Mina! M i n a . Prosim. B r e g a r . Pojdite h gospodu doktorju... M i n a . Da, h gospodu doktorju... B r e g a r . In ga prosite, naj pride še nocoj sem k nam. M i n a . Da naj pride še nocoj sem k nam. B r e g a r . Da! — 150 — M i n a (na vratih v ozadju.) A l i naj grem precej ? B r e g a r . Takoj, takoj! T a š e v a (vzame večerje.) A l i danes mi nič ne diši. B r e g a r (takisto, potem Pavlina in Franc.) Človek se mora posiliti, zakaj jesti moramo. (Je.) P a v l i n a . Meni pa gre v slast. F r a n c (natoči kozarce.) Posilite se, teta! T a š e v a . Ne gre, pa ne gre! (Odloži nož in vilice.) Kako mi je slabo! B r e g a r . Izpij kozarec vina! Vino poživi človeka. T a š e v a (pije.) B r e g a r (pije in se obriše.) Človeške moči opešajo. Človek se izrabi kot stroj. In pride čas, in človek začuti, kako je slab, kako je bil slab tudi takrat, ko je menil, da je bil močan. Slabost je človeška krepost. Vsakemu, kdor živi, pride nekoč jesen, in sadovi njegovih del dozore! Kar je gnilega, je treba zavreči, kar je plemenitega, je treba shraniti, zakaj sadovi naših del so naši sodniki. P a v l i n a . To nekaj pomeni! B r e g a r (nekoliko pije.) Prav praviš, Pavlina! To nekaj pomeni! Kar je divjega v nas, to moramo ukrotiti in uničiti, in dobro se mora dvigniti nad njim kot dan nad n o č j o . . . Danes se nismo zbrali k navadni večerji... P a v l i n a . O, kako je vsakdanja! B r e g a r . To je vsakdanje, kar je na mizi, a kar pride sedaj, to ni vsakdanje. Le žal, da nismo vsi

zbrani nocoj. T a š e v a . Morda je še bolje tako. P a v l i n a . Človeku še bolj tekne, če mu ne kvarijo slasti... F r a n c . Tako je prav in res! B r e g a r . Toda odlašati ne smemo! čas je drag in bežeč. P a v l i n a . Počasen kot lena misel. B r e g a r . Pa naj velja tvoja! Ne bom se prerekal s teboj! — 152 — P a v l i n a . To je premalenkostno! T a š e v a . Pusti strica! P a v l i n a . O, kako ga puščam v miru! B r e g a r . Prav pravi Pavlina! To je premalenkostno. Preidimo k temu, kar je važno! (Pavlini.) Pavlina, prosim te, bodi mirna! Mama bo tudi. P a v l i n a . Potem bom tudi jaz. B r e g a r . Na svojo žalost sem čul že prej večkrat, a sedaj, kar sem tu med vami, sem se prepričal, da ne vlada v tej hiši ljubezen med tistima, med katerima bi morala vladati. T a š e v a . Da ! (Nemima je.) P a v l i n a (takisto.) Razumem Vas, gospod stric! B r e g a r . Tem bolje, torej govorim lahko brez ovinkov. P a v l i n a . A brez uspeha! B r e g a r . Počakaj in bodi mirna! — 153 — P a v l i n a . Ne trudite se, stric! B r e g a r . To se mora zgoditi brez truda. Treba je pustiti besedo trezni glavi in zdravemu razumu. Treba je poudarjati, da tako ne more iti več naprej! (Taševi.) Kaj ne? T a š e v a . Da! P a v l i n a . Šlo je doslej in pojde odslej! B r e g a r . Ne, Pavlina! Razmere so take, da kriče po reformi! P a v l i n a (pije.) Reformujte jih, gospod reformator! B r e g a r (v jezi.) Saj j i h bom, ker j i h hočem! (O s t r o Pavlini.) Ti moraš biti drugačna! P a v l i n a . A tako? Torej sem jaz vsega kriva? B r e g a r . Ne vsega, a mnogo vendar! P a v l i n a (rstane.) A povem Vam, stric, da jaz nisem čisto nič Igriva! A l i ste me čuli? Ali veste, kdo je kriv, kdo je li-iv? F r a n c . Pavlina! P a v l i n a . Ah, pusti me! (Bregaiju.) Ali veste, kdo je k r i v? Stric, ali veste to? (Pokaže Taševo.) Ali jo vidite? Ta je kriva vsega! T a š e v a (vstane.) Pavlina! (Vgrizne se v ustnice in zopet sede.) P a v l i n a . Da! Le strmite vame, le strmite! Zdaj se Vam zdi s t r a š n o Vaše delo! Kaj ne? Živa kazen sem Vam, živ, glaslan, kričoč opomin! Živa vest, ki Vas peče! B r e g a r (vstane.) A l i , P a v l i n a . . . P a v l i n a . O, pustite me, naj se izgovorim! Na prsih mi leži nekaj kot gora, in govoriti moram! Jaz ne poznam matere! Jaz je ne poznam! V s i (vstanejo.) P a v l i n a . Da! Jaz je nisem nikdar poznala! In to me je bolelo, to me je neopisno bolelo, ko sem gledala ste i n sto srečnih hčera, ki so se z najiskrenejšo ljubeznijo oklepale svojih mater, ko sem gledala sto in sto ljubečih mater, ki so se z vso nežnostjo oklepale svojih hčera! To je bilo in je zame tuje, in moje srce je trpelo, tako silno trpelo! — (S poudarkom.) O, nekdo je grešil nad menoj, nekdo je strašno grešil naj menoj! T a š e v a (proseče.) Pavlina! — 155 — P a v l i n a . Le kličite me, moj sluh je gluha za ta glas! V meni se nekaj oglašča, kar me spodbuja k maščevanju! Nekdo me je umoril, ko bi lahko napravil iz mene najboljšega človeka. A moj vrtnar je pokvaril in zanemaril to mlado drevesce, in vzrasla sem kot divja roža v globokem gozdu! Danes sem taka, kakršna sem : glasno očitaje, živa kazen ! T a š e v a (naglo.) Sad greha! P a v l i n a . Da, da! Gospa mati, sad greha! Ta greh se me drži kot gobe! O, strašno, s t r a š n o ! A zakaj moram trpeti ravno jaz? A l i sem bila jaz česa kriva? Zakaj ste mi vzeli vse, kar dela človeku svet lep in prikupen, vabljev in blage čute zbujač? Zakaj se je vse zavalilo name, da me je zadušilo, preden je cvet vzklikal iz popja? Kje je pravičnost, tista pravičnost, ki udari onega, kdor je kriv, in ki prizanaša nedolžniku ? B r e g a r . Ne pregreši se, otrok božji! P a v l i n a . Ne pregreši se ? Molčite s takimi vsakdanjimi ukazi, ki j i h rabi človek takrat, kadar mu poide pameten govor! V meni niste vzgojili sodbe, ki loči dobro

od slabega, greh od kreposti. Saj sem gledala greh, ki je slavil svoje orgije, in gledala sem krepost, ki je umirala... Zmedlo se mi je v glavi... Kot kaplje, ki padajo na kamen, so se uglabljali vame vtiski moje najbližje okolice. In čisto, srebrno zrcalo moje duše — 156 — se je razbilo na tisoč koscev... Napravili ste me topo in brezčutno, a Vi, mati, ste me prepojili z neizmernim sovraštvom do sebe! Kar je bilo dobrega v meni, to je umrlo! Priroda ni tega položila v pravo posodo, zakaj prišel je človek in je pometal to ven v blato na cesti kot nedolžne ptičke iz gnezda. Kar je divjega, strastnega v človeku, to mi je ostalo — to sem sedaj jaz — jaz Pavlina, Vaša hči, hči svoje matere! (Izpije kupico vina.) Solze so se mi posušile... solze, solze — lepota blage ženske duše! (Kriči.) Mati, mati... Tasha va. Pavlina, Pavlina! Pavlina (steče k nji.) Vi ste me umorili, umorili! Tasha va (pade na stol.) Kristus! Pavlina. Da, da, da! Bregar (gre k Pavlini.) Pavlina! Pavlina. In prodala sem se! Prav tako kakor Vi... Tasha va (joka.) Prizanašaj mi! Pavlina. Da, kakor Vi! (Gre na svoje mesto. Takisto Bregar.) Pa se bom še! (Piše.) Ah! Tasha va (naglo vstane.) Kaj si rekla? Pavlina. Nič za Vas! Mina (vstopi skozi vrata v ozadju.) Bila sem pri gospodu doktorju, pa so mi rekli, da jih ni doma. Tasha va. A meni je tako slabo! Mina. Pa so mi rekli, da se kmalu vrnejo in da pridejo potem precej k nam. Bregar. Dobro, dobro! Mina. Sedaj so šli gledat mrliča. Bregar. Tako, tako... Mina. In veste, kdo je umrl? Bregar. Ne! Mina. Nekdo iz Vašega sorodstva... Vsi (se zavzamejo.) Kaj? Pavlina. Kako ste rekli? Mina. Pravi mi, da so umrli mati Vašega gospoda... — 158 — Pavlina (naglo.) Kdo? Mina. Mati Vašega gospoda. Pavlina (gre od mize.) A kje je moj mož? Mina. Tega pa mi niso povedali. (Odide.) Pavlina (gre k zofi. sede.) Tako! (Molk.) Franc (stopi za njo.) Kaj ti je, Pavlina? Pavlina (gleda v tla.) Pojdi stran, pojdi stran! Franc (migne z rokami in gre k mizi nazaj.) Pavlina. Vidite, mati, kako umirajo ljudje! Kako umirajo, kako se jim zapirajo oči... (Zapre oči.) Kako jo lepo, če človek ničesar ne vidi! (Naglo vstane.) Ah! Bregar (stopi k nji. Proseče.) Pavlina, čuj me! Nam vsem pride nekoč poslednja ura! In umreti bomo morali in stopiti bomo morali pred večnega Sodnika. Pavlina. Dovolj posla bo imel z nami, stric! Bregar. A on je strog in pravičen! Glej, uvažuj to! Spravi se z materjo! Zadnji čas je, Pavlina, zakaj še nekaj drugega moraš zvedeti — ti in Franc! Franc tudi, (pazno jo gleda) tudi Franc! Pavlina (pokaže Franca.) Tam je, pa naj on prej zve! (Gre proti svoji sobi, odpre vrata in zavpije.) Ah! (vstane in se obrne nazaj.) Bregar (stopi za njo.) Kaj je? (Pogleda v sobo, stopi v njo, se vrne in prinese s seboj belo rjuho.) To je bilo razgrnjeno po postelji. (Vrže rjuho nazaj in zapre vrata.) Pavlina. Ta čudni strah! Bregar. Glej, Pavlina! Ali bi hotela stopiti s takim strahom pred božji stol? (Ore na svoje mesto.) Ali bi hotela? Pavlina. Pustite me v miru! (Ore k mizi in piše.) Bregar. Ne pij na strah! Pavlina. To je neumnost! (Obrne se v ozadje.) Celina (vstopi resnega, bledega obraza skozi vrata v ozadju. Gre naravnost proti Pavlini.) Čestitam Vam, gospa! — 160 — Pavlina. Zakaj? Celina (ji da pismo.) Tu boste menda vse zvedeli. Pavlina (vzame pismo.) To je njegova pisava. (Hoče odpreti pismo.) Ne! Tako sirov je bil danes z menoj! (Vrže pismo na mizo.) Ne bom brala! Bregar (pobere pismo.) Pa moraš! Pavlina. Berite Vi, če hočete! Bregar. Ali naj berem? Pa

v l i n a . Če hočete. B r e g a r (odpre pismo in ga razvije. Pod mizo pade denar.) Denar ! (Pobere ga in ga dene na mizo. Bere.) Ž e n a ! Ko boš brala to pismo, me ne bo več (prestane) me ne bo v e č . . . (Govori.) Z a B o g a ! . . . T a š e v a (naglo.) Kaj je? B r e g a r (k Celini.) P a t o n i r e s ! C e l i n a . L e b e r i t e ! — 161 — F r a n c T a š e v a . C e l i n a . B r e g a r (bere.)... me ne bo več med živimi! P a v l i n a (se strese.) (odskoči s stola.) Jezus! Da! B r e g a r . In kaj se je zgodilo? C e l i n a . To, kar je zapisano! B r e g a r (bere.) Za svojo materjo pojdem! C e l i n a . In ta je umrla! T a š e v a . V e m o . B r e g a r . A l i j e o n t u d i u m r l ? C e l i n a . D a — u m r l j e ! B r e g a r . P a s e j e s a m . . . C e l i n a . S a m ! . . . (Pogleda Pavlino.) To se reče — da, sam. Pod streho smo ga našli, obešenega n a v r v i . . . 11 — 162 — B r e g a r . K r i ž a n i B o g ! P a v l i n a (globoko sope in si grize ustnice.) T a š e v a . T o j e g r o z o v i t o ! (Molk.) P a v l i n a . A l i — a l i j e š e k a j v p i s m u ? B r e g a r (bere.) V e m , d a n i s e m b i l z a t e . . . z a t o r e j t i g r e m s p o t i . N a j t e s p r e m l j a t i s t i , k i j e z a t e . . . J a z s e m t r u d e n i n g r e m p o č i v a t . K o l e n a s o m i o m a g a l a i n g r e m p o v e d a t m a t e r i , d a n i s e m b i l s l a b i n h u d o b e n . . . V s e t i o d p u š č a m ! . . . P r i l o ž e n i d e n a r . . . t a d e n a r i m e j z a p r v o p o t r e b o . . . P a v l i n a (seže po denarju, ga nervozno zmečka in grize.) B r e g a r (govori.) T o j e b i l d o b e r č l o v e k ! (Bere.) T a d e n a r i m e j z a p r v o p o t r e b o . . . v s e d r u g o p r i d e . . . P r i d e , p r i d e ! . . . T e m u s m r t , d r u g e m u ž i v l j e n j e . . . K a r j e š e d r u g e g a m o j e g a p r i t e b i , t o d a j m o j i s e s t r i . . . U b o ž i c a j e , k e r j e i z g u b i l a m a t e r i n b r a t a . . . V s e , k a r s i s t o r i l a . . . P a v l i n a (mu iztrga pismo iz rok.) D o s t i , d o s t i , d o s t i ! Z d a j v e m v s e . . . (Pismo spravi v žep.) — 163 — B r e g a r . O , t i m o j B o g , u s m i l i s e n j e g o v e d u š e ! P a z a k a j j e t o s t o r i l t a n e s r e č n i k ? ' C e l i n a (pokaže Pavlino.) T o v e t a ! (Odide v svojo sobo.) T a š e v a . P a v l i n a , k a j v e š t i ? B r e g a r . K a j v e š , P a v l i n a ? P a v l i n a (molči.) T a š e v a . O d g o v o r i , P a v l i n a ! P a v l i n a . P a b o m ! (Steče k Taševi in ji pomoli denar pred obraz.) A l i g a v i d i t e ? A l i v i d i t e d e n a r , m a t i ? A l i v i d i t e m o j o c e n o ? A l i v i d i t e , k o l i k o s e m v r e d n a ? A l i s e m v r e d n a s v o j e m a t e r e ? T a š e v a (vstane, ostro.) P a v l i n a ! P a v l i n a . D a ! T o l i k o s e m v r e d n a ! T a d e n a r j e o d p l a č i l o z a v s e ! I n s e d a j s e p o z n a m , i n s e d a j j e v s e k o n č a n o ! (Denar si tlači za ovratnik na prsa.) T a k o , t a k o ! . . . P r o d a j a j m o s e ! . . . (Odklene se Franca.) O , F r a n c , o , F r a n c , a l i v i d i š , k a j s o n a p r a v i l i i z t v o j e P a v l i n e ? A l i t i t o v i d i š i n a l i š e m a r a š z a m e , z a t a k o P a v l i n o ? (Strastno se ga oklene.) O , F r a n c ! 11* — 164 — F r a n c (jo poljubi.) P a v l i n a ! T a š e v a . S t r a n , s t r a n , s t r a n ! • B r e g a r (naglo stopi med oba in ju razdruži.) Z a B o g a , n a r a z e n ! T o b i b i l g r e h ! P a v l i n a . J a z n e p o z n a m g r e h a ! B r e g a r . P a t o j e s o d o m s k i g r e h ! . . . S e s t r a ! (Sklene roke.) O , č u j , s e s t r a ! T a š e v a (vsa izmučena, trepetajoče.) P a v l i n a , F r a n c , F r a n c — j e — F r a n c j e . . . m o j . . . m o j . . . s i n ! (Sede.) P a v l i n a (odskoči.) H a ? F r a n c (potrta.) K a j ? B r e g a r . D a ! F r a n c j e t v o j b r a t , P a v l i n a ! P a v l i n a . O , v e ž i v a l i ! B r e g a r (stopi k Francu.) F r a n c . . . v s e t i p o v e m ! F r a n c . Z a k a j s t e m o l č a l i ? — 165 — P a v l i n a . D a , ž i v a l i s t e ! I n V i t u d i m a t i ! I n j a z b o m t u d i , m a t i ! O , s r a m o t a , o s t u d , o g n u s ! T a š e v a (naglo vstane.) J e z u s , J e z u s , J e z u s ! (Tiplje se po prsah in glavi.) P a v . . . P a v . . . P a v . . . (Kap jo udari na jezik. Pade na stol. Bregar in Franc priskočita k nji.) P a v l i n a . D a , t u d i j a z ! (Pomišlja.) »Nikaka težka služba, ne — p r a v l a h k a ! « . . . I n t r a v a b o p o r a s l a n a d g r o b o m m o j e m l a d o s t i , i n ž i v l j e n j e — b u r n o i n n e n a s i t n o , b o m e p o g o l t n i l o , i n u t o n i l a b o m v n j e m k o t b e l a l a d j a v m o r s k i g l o b o č i n i . . . A t e g a s t e k r i v i V i , m a t i ! (Hoče

iti.) T a š e v a (se z vso močjo dvigne in izteza roke za Pavlino.) P a . . . P a . . . P a . . .
(Vstrepeče na vsem telesu in se zgrudi na stol, zadeta od kapi.) B r e g a r (stresa Taševo.)
Sestra, sestra ! . . . O, Bog ! Moj ti pravični Bog! C e l i n a (pride v vrhnji suknji iz svoje
sobe in gre proti ozadju.) B r e g a r . O, gospod profesor! Ostanite, ostanite! C e l i n a .
Žal! Klemenčičevim je treba tudi družbe in tolažbe! (Ure skozi vrata v ozadju. Tam sloni
Pavlina.) A to se bo maščevalo, gospa! (Ko odpre vrata, vstopi zdravnik.) — 166 — B r e g
a r . O, gospod doktor! (Pokaže Taševo.) Z d r a v n i k (naglo pristopi, otiplje Taševo,
nasluša, če bije srce.) Tu je moja pomoč odveč! F r a n c (se obrne k steni in sklene roke.
Glava se mu skloni na prsa.) Konec četrtega dejanja.

V slovenskem knjigotrštvu so na prodaj ti-le G a n g l o v i spisi: Pisanice, pesmi za
mladino. Cena 50 h. Iz lUČi ir> teme, pesmi. Cena 1 K 80 h. Materine Sanje, dramatiška
slika v enem dejanju. Cena 30 h. Sip« rodbinska drama v štirih dejanjih. Cena 1 K 20 h.
Sad greha, drama v štirih dejanjih. Cena 1 K 20 h.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](http://wikisource.org)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Kyle the hacker
- AnjaMik
- Waldir
- Abu badali~commonswiki
- Latebird
- Dbc334
- Hladnikm
- Ö
- Noclip~commonswiki
- Masur
- Boris23
- Cumulus
- Zscout370
- Auralux

-
1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)
  2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
  3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
  4. [↑ http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium)